

náš vidiek

2/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

ZUŠĽACHŤOVANIE LEVANDULE

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**Záver projektu
„Zdvihnime
príležitosť
a podme“**

strany 4–7

**Nový projekt
Vidiecka mládež
v regióne**

strany 8–10

Obsah

- 4 Ukončenie projektu „Zdvihnime príležitosť a podme“
  - 4 Okresy Krupina, Zvolen a Veľký Krtíš
  - 5 Okres Rožňava
  - 6 Okres Gelnica
- 8 Vidiecky parlament na Slovensku štartuje rozvoj vidieckej politiky
- 9 Diskusia na Strednej spojenej škole Kremnička
- 10 Vidiecky parlament na Slovenku naštartoval prvé workshopy v obciach po Slovensku
- 11 Máte viac ako 50 rokov?
- 12 Prebieha súťaž Chotár roka
- 12 Vidiecka žena roka – „Líderka roka 2018“
- 13 Nezabudnime si pripomenúť poslanie Svetového dňa mlieka
- 15 Bačova cesta sa úspešne začala na Salaši v Pružine
- 17 Zhoršené životné prostredie sa negatívne podpisuje na kvalite života ľudí
- 18 Vandrovalo vajce
- 20 Spolupráca na zušľachtovaní levandule pre potravinárske využitie

naš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 2/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
 mbehanovska@stonline.sk
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. septembra 2018

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 Doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
 Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
 Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
 Levandulaland Veľké Leváre, foto: doc.
 Ing. Miroslav Habán, PhD

M. Behanovská sa zúčastnila konferencie k Spoločnej poľnohospodárskej politike 2021 – 2027, ktorá sa uskutočnila 14. júna 2018 v Nitre

Mária Mizeráková – Vidiecka žena roka sa zúčastnila 8. apríla vínnej cesty v Šenkviaciach

Dobrá vec sa podarila

S chuťou sme sa pustili do tvorby druhého spoločného čísla.

Prekvapenie, príjemná zmena a dobré reakcie na strane čitateľov, nás nanovo naštartovali. Veríme, že sa vám druhé číslo bude páčiť a celé ho prečítate. Budeme radi, keď nám napíšete, čo by ste radi našli v Našom vidieku. Práve v tomto období realizujeme veľmi zaujímavé projekty „Zdvihnime príležitosť a podme“, „Vidiecka mládež v regióne“ a VIPA SK ako hlavný partner v projekte CVNO Zamestnávanie 50+. Dočítate sa viac v tomto čísle.

Je fascinujúce zažiť priamo na stretnutiach, vyjadrenia ľudí, ktorí to myslia úprimne a stále ešte dúfajú, že zmena v ich živote musí prísť a chcú preto aj niečo urobiť. Chceme sa spolu s nimi pozrieť na čo najviac možností zaujímavej práce. Oslovíme zamestnávateľov, zistíme kde je zaujímavý priestor na podnikanie – za čo by ľudia v regióne boli ochotní platiť a čo im chýba. Budeme hľadať aj možnosti na spustenie rodinných firiem.

Pripravujeme ďalší ročník súťaže Vidiecka žena roka 2018, na jeseň nás čaká X. Fórum platformy Vidieckeho parlamentu na Slovensku.

Organizujeme stretnutie expertov v projekte „Vidiecka mládež v regióne“ so zahraničnými účastníkmi projektu „Zapájanie európskej mládeže na objavovaní európskeho kultúrneho dedičstva“.

Ponúkame aj Vám zapojiť sa tvorby Nášho vidieka, nech je taký náš.

Príjemné leto aj pri čítaní týchto stránok, ktoré ste práve otvorili.

Ukončenie projektu „Zdvihnime príležitosť a podme“

Okresy Krupina, Zvolen a Veľký Krtíš

Podrobne o priebehu sme informovali v minulom čísle. Veľká podobnosť ako v okresoch Rožňava a Gelnica. Mladí na Slovensku sú rovnakí alebo veľmi podobne reagujú, záleží, či sú vychovaní k zodpovednosti a mali dobrý príklad v rodine. Pre tých je prirodzená aj zodpovednosť, tí keď podpísali dohodu o vstupe do projektu, tak aj aktívne chodili zapájali sa, vypracovali podnikateľský plán, ukončili proces.

Platí aj tu, že tridsať percent ľudí je aktívnych, tridsať sa dá namotivovať a idú, tridsať percent sú ľudia, s ktorými veľa nedosiahnete.

V týchto okresoch sme podpísali 52 dohôd o vstupe do projektu, plán sme mali 45, že pre istotu, aby sme naplnili ciele projektu. Hovorí sa, že realita života má málo spoločné s dobrými plánmi, hlavne v zostalých regiónoch. Postupne po úspešnom naštartovaní sme okúsili realitu.

V tom istom čase, keď sme mali už v spolupráci s príslušnými úradmi práce vybratých záujemcov a podpísane dohody o vstupe do nášho projektu. Úrady práce začali realizovať národné projekty „Cesta

na trh práce“ a „Reštart pre mladých“. Pre tú istú cieľovú skupinu.

Je smutné, že v tomto štáte nevie pravá ruka, čo robí ľavá a nedomysleli dôsledky tohto rozhodnutia. Chápali sme mladých nezamestnaných, že keď povie pani na úrade, že musia chodiť do ich národného projektu. Toto rozhodnutie nám veľmi sťažilo situáciu a prinieslo nepredstaviteľné problémy, hlavne nastavením podmienok vo výzve. Keď sme si pred podaním projektu robili prieskum v týchto okresoch, tak napríklad v Rožňave mali 1 500 ľudí v zozname, tak aké riziko, keď mi potrebuje zapojiť len 45 a išli sme do projektu. Tento príbeh je dlhý.

Po schválení žiadosti o predĺženie sme pokračovali do konca júna. Pomohli sme mladým NEET zorientovať sa v legislatíve, marketingu, účtovníctve, IT, v podnikaní, právne poradenstvo, napísať podnikateľské plány, pre účastníkov boli zabezpečené aj študijné exkurzie spojené s návštevou firiem a samostatne zárobkovo činnými osobami. Majitelia porozprávali o svojich začiatkoch a skúsenostiach z podnikania v zmysle štruktúry podnikateľského plánu, ktorý si účastníci vypracovávali. Časový realizačný plán, nájomné vzťahy, technické a organizačné zabezpečenie realizácie zámeru, reklama, konkurencia, marketingové ciele, finančná prognóza, predpokladané náklady a výnosy, podiel

Návšteva bývalého banského mesta Pukanec

vlastného vkladu na celkovom financovaní, úspešnosť a udržateľnosť podnikania. Účastníci dostali odpovede na svoje otázky. Mladí sa nám zamestnali, začali podnikat pokračujú vo vzdelávaní, hľadajú si svoje miesto v živote.

Okres Rožňava

Vidiecky parlament na Slovensku v spolupráci s Gemerským regionálnym združením vlastníkov neštátnych lesov ukončil implementáciu projektu „Zdvihnime príležitosť a podme“ v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Združenie realizovalo tento projekt v okrese Rožňava a zapojili sa doňho uchádzači o zamestnanie z Rožňavy, Dobšinej, Rejdovej, Roštára a Rochoviec v celkovom počte 20 osôb.

Cieľovú skupinu sme vytvárali v spolupráci s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Rožňave a v Dobšinej, a to predovšetkým v súčinnosti so starostami obcí okresu.

Absolvovanie tohto projektu im umožnilo orientovať sa na trhu práce a nájsť svoje uplatnenie, pričom sme prihliadali na individuálne schopnosti, zruč-

nosti a vzdelanostnú úroveň každého jednotlivca.

Naučili sa orientovať v platnej legislatíve, financiách, informačno-komunikačných technológiách, získali vedomosti a prax pri fungovaní malých podnikateľských subjektov a boli motivovaní k riešeniu svojej neľahkej situácie aj formou samozamestnania sa.

Na základe týchto vedomostí a svojej vlastnej predstavy o profesionálnom smerovaní svojej budúcnosti vypracovali si svoje individuálne podnikateľské zámery, v ktorých zohľadnili a odhalili tie oblasti, v ktorých potrebujú doplniť svoje vzdelanie a rozšíriť si vedomostnú úroveň.

Celým projektom sprevádzali a usmerňovali cieľovú skupinu tútori: Ing. Jozef Vlčák a Anna Figúrová.

Teoretickú časť zabezpečovali odborní a kvalifikovaní lektori vo vybraných oblastiach: financie, účtovníctvo, IKT, legislatíva, základné kroky pri podnikaní a pod.

Do projektu boli zapojené aj podnikateľské subjekty a firmy, pôsobiace prevažne v lesníctve, poľnohospodárstve a v remeselných službách, ktoré predstavili účastníkom projektu svoje firmy, oboznámili ich s pozitívnymi aj negatívnymi aspektmi súkromného podnikania a poskytli cenné rady na základe svojich vlastných dlhodobých skúseností.

Realizácia projektu prebiehala od septembra 2017 a do konca mája 2018. Počas implementácie sa zamestnali traja účastníci projektu a po skončení

.....
 .....

Studenti s docentom Jozefom Húskom

poradenskej, vzdelávacej a praktickej časti jedna účastníčka projektu si zriadila vlastnú živnosť.

Projekt pozitívne motivoval mladých ľudí k poznaniu svojich kvalít a možností seberealizácie a ukázal im, ako si nájsť uplatnenie aj v našom okrese. Naďalej budeme sledovať ich kroky a tešiť sa z ich úspechov.

vystavané množstvo rekreačných zariadení. Po zmene majiteľov však chátrali a niektoré už úplne zanikli. Bolo by hriechom nevyužiť tieto prírodné danosti. Projekt „Zdvihnime príležitosť a podme“ (ITMS2014+ : 312021F467) má za cieľ prispieť k trvalo udržateľnej integrácii mladých ľudí, najmä tých, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, na trh práce, vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít, zavedením záruky pre mladých a účasť mladých ľudí na trhu práce prostredníctvom Operačného programu Ľudské zdroje. Projekt sa realizoval pod lektorovaním skúsených odborníkov v oblasti legislatívy, ekonomiky, marketingu, informačných technológií, BOZP a tvorby podnikateľských plánov v okresoch Gelnica, Rožňava, Krupina, Zvolen a Veľký Krtíš.

Prírodný ekonomický potenciál aj v týchto okresoch spočíva vo využití krásneho prírodného prostredia, najmä bohaté folklórne tradície a remeselná zručnosť využívajúca všestranné možnosti poskytovania služieb v rozvoji turistiky a cestovného ruchu.

.....
 .....

Pani Katarína Beníková a Mária Kovalová učia deti v letnom tábore „Naučme deti remeslá“ staré techniky tkania a spriadania nítí na horskej chate Smrečina v Gelnici.

Remeselné techniky využívajúce prírodné materiály a výroba potrebných nástrojov na tkanie, spriadanie, farbenie výrobkov nie sú náhodou a preto sem prichádzajú aj návštevníci ako napríklad do Jakloviec sa prišla pozrieť študentka Univerzity v Nantes (<https://www.topuniversities.com/universities/universite-de-nantes>), Aurelie l'Abbé, ako sa pripravuje osnova na tkanie na tradičných drevených krosnách.

„Spolek archaických nadšenců“ zo Sebraníc si z procesu snovania pre knižku „Příběh lnu“ vyhotovil filmový záznam v ktorom vystupovali pani Mária Kovalová a Katka Beníková z Jakloviec.

Prírodné krásy a zručnosť miestnych ľudí sú dobrým základným kapitálom pre sebestačnosť a rozvoj Vidieckej turistiky. Tento odbor sa už prednáša na Prešovskej univerzite. Ako podnikateľský zámer je Vidiecka turistika, ktorá sa stáva perspektívnym zdrojom pracovných miest aj v tých najodľahlejších regiónoch. Do tejto oblasti boli preto smerované podnikateľské zámery účastníkov projektu „Zdvihnime príležitosť a podme“ v Gelnickom okrese.

.....
 .....

Aurelie, druhá zľava, prvýkrát v živote opeká špekáčky.

Okres Gelnica

Pod názvom „Zdvihnime príležitosť a podme“ realizuje OZ Vidiecky parlament na Slovensku projekt určený pre dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí v okrese Gelnica. Po dlhobodej spolupráci s občianskym združením „Ľudia a energia“ s využitím ich pracovných priestorov začali s teoretickým aj praktickým vzdelávaním pre cieľovú skupinu v danej lokalite. Vytvárajúca sa sieť partnerov na podporu začiatkov podnikania pre mladých ľudí otvorila viacero možností.

V regióne Dolný Spiš je dlhodobo vysoká nezamestnanosť. Výroba ťažkej techniky v Prakovciach stratila veľkú časť odberateľov, Kovohuty Krompachy prevzala švajčiarska spoločnosť UMCOR AG, ktorá sa špecializuje na obchodovanie s neželeznými kovmi a pôsobí po celom svete. Spoločnosť sa snaží modernizovať výrobu

a do popredia kladie ochranu životného prostredia. Zamestnávanie tisícky hutníkov je v dnešnej dobe nerentabilné. Ťažba medenej a železnej rudy v oblasti Gelnice a Sloviniak bola ukončená v 70-tych rokoch minulého storočia.

Dolný Spiš však oplýva prírodnými krásami, ktoré boli v minulosti vysoko cenené a preto tu bolo

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Vidiecky parlament na Slovensku štartuje rozvoj vidieckej politiky

Vidiecky parlament na Slovensku začal s realizáciou projektu „Vidiecka mládež v regióne“, ktorého cieľom je podpora a angažovanosť mladých ľudí na vidieku do verejnej politiky.

Účelom projektu „Vidiecka mládež v regióne“ je regionálne zapájanie najmä mladých do 30 rokov do prípravy, implementácie a následne hodnotenia regionálnych politík a rozhodnutí. Ambíciou projektu je tiež podpora budovania mimovládnych neziskových organizácií (MNO) na základe informovanosti, ako aj pre účely participácie vo verejných politikách, zvýšenie povedomia verejnosti o možnostiach účasti občanov na príprave verejných politík a stratégií na miestnej aj regionálnej úrovni. Cieľom projektu je aj vytváranie podmienok na posilnenie účasti širokej verejnosti na rozhodovacích procesoch na rôznych úrovniach riadenia spoločnosti. Ďalším s cieľom projektu je aj podpora a prehĺbenie informovanosti a informovaného rozhodovania občanov v témach, ktoré sa ich týkajú.

V Slovenskej republike existuje už dlhodobo Národný mládežnícky parlament, ktorý združuje mestské mládežnícke parlamenty. Reprezentuje a zastupuje ich na celoslovenskej úrovni, ktoré však výrazne neriešia regionálnu a lokálnu politiku vidieka. Absencia organizácií pre vidiek spôsobuje problémy v nezaujme mladých ľudí o život na vidieku a implementáciu akýchkoľvek politík zlepšujúcich kvalitu vidieckeho života tak, aby mladí ľudia z vidieka neodchádzali.

Občianske združenie Vidiecky parlament na Slovensku sa dlhodobo snaží o skvalitnenie života ľudí na vidieku, pracuje s mladými ľuďmi a realizáciou aktivít projektu „Vidiecka mládež v regióne“ sa bude snažiť mladých ľudí mobilizovať a podporiť už

vytvorené mimovládne štruktúry, ktoré zastupujú záujmy mladých ľudí na úrovni samosprávnych krajov a na celoštátnej úrovni. Vyhľadávať sa budú najmä tie, ktoré zabezpečujú reflexiu potrieb mladých ľudí v politikách, zvyšujú úroveň ich participácie, posilňujú ich reprezentáciu a zabezpečujú zber podnetov pre tvorbu mládežníckej politiky, k čomu vytvárajú partnerstvá.

Samotný projekt je zameraný na naplnenie cieľov Operačného programu Efektívna verejná správa, ktorého riadiacim orgánom je Ministerstvo vnútra SR. Na podporu reformy verejnej správy SR získa z Európskeho sociálneho fondu v programovom období 2014-2020 viac ako 335 miliónov eur. Operačný program Efektívna verejná správa sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky a jeho hlavnými cieľovými skupinami sú orgány štátnej správy a územnej samosprávy, sociálni partneri, organizácie občianskej spoločnosti, mimovládne organizácie a iné zainteresované strany alebo partneri. Cieľom programu je poskytovanie verejných služieb rýchlo a kvalitne v záujme podpory udržateľného rastu, tvorby pracovných miest a sociálnej inklúzie definovaných v prioritách Stratégie Európa 2020.

Projekt „Vidiecka mládež v regióne“ bol podporený nenávratným finančným príspevkom z Európskeho sociálneho fondu vo výške 375 918,28 €, s kódom NFP314010L960 a realizovať sa bude na celom území SR v období od 1.5. 2018 do 31.7.2020. Expertný tím už začal pracovať, bol schválený harmonogram prác a pripravujú sa prvé spoločné aktivity v roku 2018 (semináre, workshopy, diskusné fóra).

Diskusia na Strednej spojenej škole Kremnička

Vidiecky parlament na Slovensku začal s realizáciou projektu „Vidiecka mládež v regióne“, ktorého cieľom je podpora a angažovanosť mladých ľudí do verejných politík.

Prvé stretnutie a diskusia o diskriminácii mladých sa uskutočnila 29. 05. 2018 na Strednej spojenej škole v Banskej Bystrici časti Kremnička.

Stretnutia sa zúčastnili Bc. Marek Melich, Ing. Mária Behanovská, Doc. Ing. Viera Petrášová, CSc., Mgr. Martin Kvak.

Po predstavení prednášajúcich, projektový manažér predstavil Projekt Vidiecka mládež v regióne, jeho ciele a úlohy.

V ďalšej časti Doc. Ing. Viera Petrášová, CSc. odprezentovala čo je to diskriminácia a odpovedala na otázky zúčastnených. Následne ich oboznámila so štatistikami o diskriminácii.

V tretej časti samotní účastníci si v rámci prezentácie prípadových štúdií si vyskúšali rôzne pozície a role umožňujúce „vykonať“ diskrimináciu. V prípade prijímania do zamestnania si odskúšali diskriminačný (rovný) prístup podľa veku, pohlavia a mzdy.

Následne sme nechali priestor na diskusiu a otázky účastníkov.

Študenti sa pokúšali pri prípadových štúdiách vžiť do role diskriminujúcich aj diskriminovaných.

Vidiecky parlament na Slovensku naštartoval prvé workshopy v obciach

Občianske združenie Vidiecky parlament na Slovensku (VIPA SK) sa zapojilo v tomto roku do europrojektu na podporu aktivít v regionálnej vidieckej politike. Slabá interakcia mládežníckych parlamentov a lokálnych vidieckych organizácií spôsobuje problémy, ktoré ústia do nezájmu mladých ľudí o život na vidieku a implementáciu akýchkoľvek politík zlepšujúcich kvalitu vidieckeho života.

Aby ľudia z vidieka neodchádzali – tento stav chce zmeniť VIPA SK naštartovaním projektu na prácu s mládežou a interaktívnymi workshopmi. Medzi prvými aktivitami organizácie bolo koordinačné stretnutie v Banskej Bystrici. Na základe rozpracovanej stratégie pristúpili jednotliví koordinátori projektu k príprave workshopov. Kľúčovým faktorom spolupráce na projekte je najmä interakcia s mladými ľuďmi. V roku 2018 je preto pripravených množstvo podujatí pre takmer 200 osôb po celom Slovensku. V máji a júni 2018 sa postupne zorganizovali prvé stretnutia priamo na školách Kremničky, Leviciach, Prešove a workshop s mladými ľuďmi v Heľpe. Účastníci stretnutí a workshopu mali možnosť zoznámiť sa so systémom fungovania vidieckej politiky a trénovali komunikáciu v rôznych oblastiach. Na stretnutiach si mohli žiaci vyskúšať aj tréning výberového konania – zamestnanci a zamestnávateľia mali popísať rôzne skúsenosti a za zatvorenými dverami prehodnotiť, ako by

postupovali pri určitých situáciách pracovného pohovoru. Každý záujemca bol nasledovne obohdovaný a vyhodnotený. Po samotnom workshope nasledovala diskusia a odporúčania pre účastníkov podujatia. Samotnú tému výberového konania na pozíciu skladníka vybrali koordinátori projektu najmä preto, že vidiecke regióny obývajú menej kvalifikovaní ľudia, ktorí majú problémy získať zamestnanie. Okrem nedostatku pracovných miest nastáva v takýchto regiónoch aj problém s rôznymi stupňami diskriminácie a rovnako je nízke aj politické a ekonomické povedomie. Cieľom podujatia je účastníkov informovať a naučiť, akým spôsobom majú pristupovať ku komunikácii so zamestnávateľom či lokálnym politikom. Zvyšovaním povedomia môžu tak regióny výrazne posilniť v oblasti trhu pracovnej sily a povedomia o tvorbe lokálnej vidieckej politiky. Na záver každého podujatia vyplnili absolventi krátky dotazník, ktorý budú členovia projektu vyhodnocovať a s danými zisteniami oboznámia lokálnych lídrov.

Máte viac ako 50 rokov?

Aj po 50-tke sa dá robiť práca, ktorá vás bude baviť.

Vek môže naozaj zohrávať dôležitú rolu pri prijímaní nových ľudí do zamestnania a preto sa treba na to pripraviť. Chcete rozbehnúť novú prácu ktorá vás baví, len nevíete nájsť odvahu?

Ludia po 50-tke toho vedia veľmi veľa. A to nielen v oblasti v ktorej doteraz pracovali, či pracujú. Mnohí majú výborné vedomosti a zručnosti v oblastiach, ktoré boli doteraz skôr ich záľubou, napr. remeslá, záhrada, pečenie a veľa ďalších vecí.

ku poznať vaše otázky, názory, obavy či nápady. Projekt Zamestnávanie 50+ na regionálnej úrovni realizuje Centrum vzdelávania neziskových organizácií (CVNO), so sídlom v Banskej Bystrici. Partnerom projektu je Občianske združenie Vidiecky parlament na Slovensku (VIPA SK).

Chceme spolu s vami a pre vás vytvoriť v našom regióne priestor pre lepšie zamestnanie sa ľudí po 50-tke (50+).

Máme podporený projekt s názvom Zamestnávanie 50+ na regionálnej úrovni. Bude sa realizovať v Banskobystrickom kraji, konkrétne na území Partnerstiev Hontiansko – Dobronivskom, Hontiansko – Novohradskom a Malohontu. Jedná sa o územie okresov Zvolen, Krupina, Veľký Krtíš a Rimavská Sobota. Projekt sme pripravili s ľuďmi ktorých poznáte z regiónu a tiež so skúsenými odborníkmi, z ktorých asi 90% je tiež vo veku 50+.

Ak má vzniknúť dobrá stratégia zamestnávania 50+ v našom regióne, musíme ju robiť spolu.

Na stretnutiach po obciach jednotlivých MAS predstavujeme projekt. Chceme od začiat-

Prebieha súťaž Chotár roka

V dňoch 19. – 21. 6. 2018 sa členovia komisie pre súťaž CHOTÁR ROKA 2018 zúčastnili prvého výjazdu.

Súťaž Chotár roka vyhlasuje každoročne Klub poľnohospodárskych novinárov. V tomto roku sa do súťaže zapojili len malé podniky a farmári a to zrejme z dôvodu napätej atmosféry v agrosektore. Členovia komisie zatiaľ navštívili 3 podniky, kde sa oboznámili s podnikateľskými aktivitami, úspechmi a plánni do budúcnosti. Tieto stretnutia boli veľmi zaujímavé, najmä podnikateľské príbehy jednotlivých úžasných, šikovných ľudí, ktorí našli motíváciu pre svoje podnikanie a „gazdovanie“

a aj napriek súčasnej zložitej situácii v oblasti výroby, odbytu, spracovania a rôznych legislatívnych obmedzení majú nové plány a budujú svoje podnikanie, starajú sa o krajinu, vytvárajú pracovné miesta a dorábajú kvalitné potraviny a poskytujú kvalitné služby.

Celkom sa hodnotenia zúčastní 8 podnikov, výsledky súťaže budú vyhlásené na jeseň 2018 spolu s prestížnou súťažou TOPAGRO, v ktorej sa hodnotia ekonomické výsledky podnikov agrorezortu.

OZ VIPA SK v hodnotiacej komisii zastupuje Ing. Janka Mikušáková a Ing. Mária Behanovská

Nezabudnime si pripomenúť poslanie Svetového dňa mlieka

V posledných rokoch žijeme akýmsi rýchlym spôsobom, v neustálom zhone, v strese a nemáme čas pre seba a často zabúdame aj na zdravý spôsob výživy i života. V čase, keď sme mali potravinovú sebestačnosť, mali sme vysokú aj spotrebu mlieka a mliečnych výrobkov

z vlastných zdrojov. Táto spotreba bola pomerne vysoká (až 253 kg na osobu a rok), no stále nízka oproti vyspelým štátom sveta. No v tom čase sa robili masové oslavy Svetového dňa mlieka za účelom opatrení vedúce k zdravej výžive a k dosiahnutiu priemeru v spotrebe mliečnych výrobkov tak, ako je tomu vo vyspelom zahraničí. Mnohí starší ľudia si spomínajú, že sa robili semináre, odborné prednášky, masové školské akcie zamerané na mliečnu výživu, taktiež sa robili mliečne i syrárske trhy a propagovali sa mliečne jedlá nielen v mliečnych baroch, ale aj v reštauráciách, kde boli týždne mliečnych jedál. V dnešnej dobe sa žiaľ akoby zabudlo pripomenúť si význam mlieka a jeho prínos pre zdravie. No česť výnimkám, lebo sú stále i mnohí verní zástancovia mliečnej výživy, akými sú napr. organizátori odborného seminára na Fakulte chemickej a potravinárskej technológie STU v Bratislave a určite aj sú takí aj na iných miestach.

V súčasnosti, po hlbokom poklese spotreby (po r. 1989) a napriek pomaly stúpajúcej spotrebe mlieka zo 146 kg na 172 kg na osobu a rok, nemôžeme byť spokojní s týmto stavom a pomalým trendom, nakoľko iba v susedných Čechách je spotreba mlieka a mliečnych výrobkov takmer 250 kg a vo vyspelom svete až vyše 330 kg na osobu a rok. Napriek tomuto obrovskému deficitu v spotrebe zdravých mliečnych výrobkov sme akosi pozabudli na poslanie a význam Svetového dňa mlieka a často krátko naši spotrebiteľia podliehajú propagande o škodlivosti mliečnych výrobkov. Jednoduchá logika nám

ale hovorí, že ak by boli skutočne mliečne výrobky nezdravé, tak potom by ľudia vo vyspelom zahraničí museli byť viac chorí a žili by kratšie. Skutočnosť je ale opačná a to taká, že ľudia, ktorí konzumujú mliečne výrobky sú zdravší a žijú dlhšie.

Mlieko a mliečne výrobky nie sú totiž len bežnou potravinou, ale majú svoj nezastupiteľný celospoločenský, ale hlavne nezastupiteľný zdravotný prínos. Práve tieto prednosti mliečnych výrobkov si svetoví odborníci vo výžive už v r. 1957 uvedomili a odporučili oslavovať Svetový deň mlieka. Podľa posledných spresnení prezidenta Českého komitétu IDF Ing. Jirka Kopáčka, CSc. to má byť už vždy 1. jún. Je samozrejme, že podstatnou myšlienkou bolo a je zvýšiť spotrebu mliečnych výrobkov a tak prispieť k zdraviu. Pre nás na Slovensku sa vyžaduje zvýšenie spotreby až takmer dvojnásobne a to až na 280 kg/osobu a rok. Pod spotrebou mlieka sa však rozumie nielen konzumácia samotného mlieka, ale najmä aj spotreba zdravých mliečnych výrobkov ako sú fermentované probiotické výrobky – kyslomliečne produkty i sýry a to nielen z kravského, ale i z ovčieho a z kozieho mlieka. Pripomenutie si Svetového dňa mlieka by preto nemala byť iba obchodná reklama na mliečne výrobky na jeden deň, ale pripomenutie si ich celkového zdravotného prínosu v každodennej výžive.

Prínos mlieka a mliečnych výrobkov už celé tisícročia je veľmi významnou zložkou vo výžive, ale aj pre zdravie ľudí. Mlieko za dlhé obdobie sa stalo už výzvou nielen pre mláďaťa cicavcov, ale aj v súčasnosti celé generácie ľudí žijú prevažne len z mliečnych výrobkov (napr. Mongoli). Mlieko a mliečne výrobky sú vo všeobecnosti uznávané ako dôležitý prostriedok pre zdravú výživu. Ako najčastejšie prínosy pre zdravie sú spomínané prínosy pre zdravé srdce – nižšia úmrtnosť na kardiovaskulárne ochorenia, na ochranu pred cukrovkou a na cel-

Vidiecka žena roka – „LÍDERKA ROKA 2018“

Vidiecky parlament na Slovensku s partnermi súťaže a pod záštitou europoslankyne Jany Žitňanskej, vyhlasujú 17. ročník súťaže

Do súťaže „Líderka roka 2018“ môže byť nominovaná žena, ktorá svoj voľný čas venuje aktivitám v rôznych oblastiach verejného života a vo svojej komunite – obci, časti obce, mikroregiónu, v zastupiteľstve je uznávanou osobnosťou – „líderkou“.

- **žena – podnikateľka:** svoje podnikateľské aktivity realizuje na vidieku, sprostredkúva zamestnanie, vytvára pracovné príležitosti, zviditeľňuje obec a prepája komunitný rozvoj s ekonomickým rozvojom, podniká na vidieku
- **žena – remeselníčka:** ovláda remeslo a odovzdáva ho mladej generácii.

Nominácie posielajte do 30. septembra 2018 na adresu: OZ VIPA SK, Kapitulská č.13, Banská Bystrica, e-mailom: mbehanovska@stonline.sk, tel.: 0915 446 538.

Konferencia, vyhlásené výsledkov súťaže a spoločenský večer bude 12. októbra 2018 v Košútoch (okres Galanta). Prijmite pozvanie a prosím rezervujte si tento deň.

Kategórie, v rámci ktorých môžete nominovať ženy všetkých národností a menších žijúcich na území Slovenska:

- **žena – aktivistka:** pôsobiaca v 3. sektore (miestna organizácia, združenie, klub, a i.)
- **žena – politička:** pôsobiaca v miestnej politike (starostka, členka miestneho zastupiteľstva)

kovú podporu metabolizmu. Nakoľko v mlieku sú zastúpené všetky dôležité zložky dôležité pre život, ako sú bielkoviny, tuky, minerálne a celé rady dôležitých esenciálnych látok a vitamínov, je celkový prínos mlieka pre zdravie podstatne rozmanitejší. Všetkým iba biologická hodnota mliečnych bielkovín je najvyššia zo všetkých potravín a to až 90 % sa ich využije v prospech organizmu. Dalo by sa nájsť ešte veľa príkladov na význam a prínos mliečnych výrobkov pre zdravie.

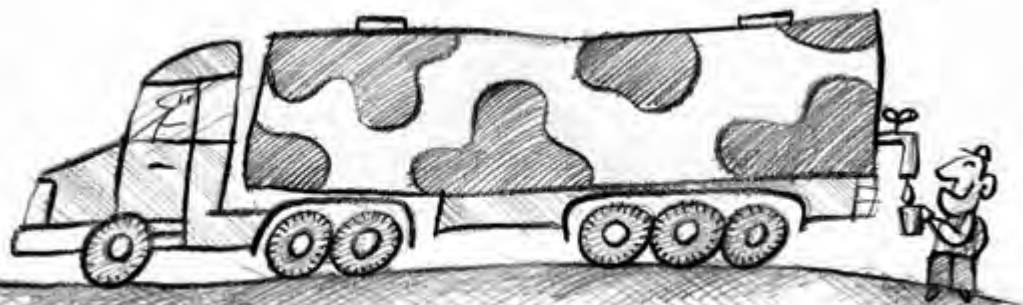
V dnešnej dobe na trhu máme už bohatý sortiment mliečnych výrobkov a každý z nás si môže vybrať taký produkt, ktorý mu chutí a ktorý mu pomôže i pri zdravotných problémoch. Je veľmi chváľhodné, že sa za posledné roky zvyšuje spotreba najmä kyslomliečnych výrobkov a syrov, no v porovnaní so zahraničím je to stále veľmi málo. Všetkým napr. spotreba kyslomliečnych nápojov v EÚ je až vyše 30 kg na osobu a u nás iba 18 kg na osobu a rok. U syrov je spotreba v EÚ vyše 20 kg a u nás je iba niečo okolo 10 kg na osobu a rok. Podobne nízka spotreba je u nás aj v konzumácii ovčích a kozích mliečnych výrobkov. V EÚ je spotreba týchto výrobkov až vyše 6 kg na osobu a rok, kým u nás je to iba necelé 2 kg na osobu a rok.

Iba už z uvedeného konštatovania vyplýva, že máme skutočný nedostatok v spotrebe zdravých mliečnych výrobkov a preto je potrebné si to pripomínať a robiť postupné nápravy. Svetový deň mlieka by nám dáva príležitosť sa zamyslieť nad týmto stavom a mal by pomôcť usmerniť našich spotrebiteľov ako zdravo sa stravovať. V každej domácnosti by sa mali vypestovať správne návyky

ako nakupovať mliečne výrobky, ako ich skladovať i spracovávať. Veľmi dôležité je, aby najmä naša mladá generácia získavala príležitosť naučiť sa konzumovať zdravé, probiotické výrobky. Pozornosť si vyžadujú najmä školské zariadenia, jedálne i bufety a taktiež verejný stravovací zariadenia a tiež i mliečne bary a pod. Už sa aj veľkovýrobcovia mliečnych výrobkov a tiež malovýrobcovia i farmári snažia ísť s dobou a na trh dodávajú mliečne výrobky so zachovaním všetkých výživných látok bez prídavných látok, so zníženým obsahom cukrov, bez konzervačných látok a to čo najviac prirodzené a tiež i mnohé tradičné výrobky.

Pri príležitosti osláv Svetového dňa mlieka dovoľujem si pripomenúť odkaz z kongresu mliekarenských i výživarských odborníkov Medzinárodnej mliekarenskej federácie v r. 2017 v Belfaste: *„Mliečne výrobky majú vedúcu úlohu pri zabezpečovaní každodennej výživy ľudstva!“* Veľmi výstižné je aj vyjadrenie vrcholného predstaviteľa svetového mliekarstva z Veľkej Británie (Thomas Piatrangel) o súčasnom stave: *„Mýty a dezinformácie šírené o mlieku v poslednej dobe sú hrozbou pre zdravú výživu a preto musíme dokázať zachovať dobré meno mlieku a mliečnym výrobkom.“* Pevne verím že na Slovensku nezaostaneme za svetovým trendom vo výžive a urobíme všetko, aby sme zlepšili naše stravovacie návyky a zvýšili spotrebu i mliečnych výrobkov.

Stále viac aktuálnejším sa pre našich spotrebiteľov stáva odkaz Svetového dňa mlieka a to : **„Viac mlieka – viac zdravia !“**

Bačova cesta sa úspešne začala na Salaši v Pružine

Tak, a máme tu už novú ovčiarsku sezónu v plnej nádhere a so všetkým, čo k tomu patrí. V tomto krásnom jarnom období sa začína u našich spotrebiteľov vo zvýšenej miere prejavovať záujem o ovčiarske špeciality a najmä o populárnu Májovú bryndzu. Jednou z propagačných akcií ovčiarov na zvýšenie záujmu o ovčiarstvo a jeho ovčiarske tradičné špeciality je aj už tradičná Bačova cesta. V tomto roku OZ Bačova cesta slávi už svoje 10. výročie vzniku a má stále väčšiu a väčšiu popularitu. V tomto roku sa začala svojim podujatím na Salaši v Pružine a to už začiatkom mája a bude pokračovať každý víkend na inom mieste.

Salaš v Pružine pod vedením našej významnej a úspešnej chovateľky oviec pani Olgy Apolenikovej aj tento rok pripravil v rámci Bačovej cesty nádherné a bohaté podujatie. V krásnom prostredí a v skvelom počasí pripravili pre návštevníkov bohatý kultúrny, náučný i zábavný program. Podujatie, na ktoré prišlo stovky ľudí z blízkeho okolia, ale aj množstvo ľudí zo vzdialenejších kútov Slovenska, sa už tradične nieslo v duchu osláv tradičnej májovej bryndze a v tónoch folklórnej hudby. Po začiatkových ľúbivých tónoch fujary podujatie otvorila hlavná organizátorka podujatia pani Oľga Apoleniková. Po nej prítomných privítal aj starosta obce Pružina a predseda OZ Bačova cesta Ing. Ľudovít Urbanovský a neskôr aj primátor mesta Považská Bystrica. Celý poobedňajší program moderoval, a svojimi vtipmi dopĺňal, populárny bača z Liptovskej Lužnej pán Štefan Črep.

Program bol aj tento rok veľmi bohatý. Všetkým vystupovalo počas celého popoludnia až do večera viacero ľudových súborov, folklórnych sólistov a spevácke zbory. Veľmi zaujímavá bola i ukážka výroby hrudkového syra, ktoré predviedol bača Štefan Črep a aj rozprávanie o bryndze od Ing. Karola Heriana. Popri tom pani Apoleniková usporiadala viaceré súťaže o syroch pre dospelých i pre deti a všetci dostali aj odmenu a diplomy. Veľkým lákadlom pre návštevníkov bolo ponúkané bohaté a lákavé občerstvenie. Salaš Pružina pripravil tam vynikajúce bryndzové halušky z májovej bryndze, bryndzové palacinky, ovčí hrudkový syr, žinčicu,

Pani Apoleniková s dcérou

ovčie jogurty a nápoje, a podával tam aj vynikajúci baraní guláš, grilovanú jahňacinu, ovčie klobásky a bohatý sortiment alko i nealko nápojov. Popri tom bolo tam množstvo stánkov s tradičnými výrobkami z dreva, z kože, z drôtu a rôzne maškrtky pre deti. Tie

tam mali aj jazdu na konikoch, ukážky hasičského zboru atď. Bolo tam ozaj veľmi živo a každý si prišiel na svoje po každej stránke.

Tento krát sa začiatok Bačovej cesty v Pružine vynikajúco vydaril, za čo treba poďakovať majiteľke Olge Apolenikovej a celému jej kolektívu spolupracovníkov. Ona robí úžasne krásnu propagáciu ovčiarstva a učí ľudí konzumovať vynikajúce tradičné i nové špeciality z ovčieho mlieka i mäsa. Samozrejme, že to stojí nielen veľké oduševnenie a zvýšenú námahu, ale aj veľké výdavky, ktoré musí sama znášať. Bude preto potrebné, aby sa našli spôsoby na podporu takýchto celospoločensky prospešných propagácií a ju podporovať aspoň nákupom jej vynikajúcich výrobkov.

Abyste boli spravodliví, treba spomenúť, že nielen pani Apoleniková robí dobré meno našmu ovčiarstvu. Takýchto obetavých ovčiarov je viac

a tiež sa snažia robiť dobrú propagáciu a dosahujú aj dobré výsledky v chove. Zaujímavé je, že zvlášť niektoré ženy na vedúcich miestach dosahujú nadpriemerné dobré výsledky. Okrem pani Apolenikovej za pozornosť stojí i pani Anna Beníková z Papradna, Anna Kováčiková z Liptovskej Revúcej, Petra Malaková z Važca, atď. Avšak všetci, čo dokážu dobre hospodáriť a vyrábať dobré výrobky si zaslужujú pochvalu.

V čase, keď naše poľnohospodárstvo prežíva ťažké časy, je každá pozitívna správa o príspevku k propagácii a rozvoju celého pôdohospodárskeho sektoru veľmi vítaná. Však práve rozvoj živočíšnej výroby a to i ovčiarstva má významný celospoločenský a ešte stále nedocenený vplyv. Vítaná je preto každá iniciatíva, ktorá napomôže k rozvoju nielen živočíšnej výroby ale aj celého poľnohospodárstva a potravinárstva. Naším cieľom by predsa malo byť postupne obnoviť využívanie našich lúk a pasienkov, zvýšiť stavy zvierat, zvýšiť výrobu našich domácich zdravých potravín, obnoviť našu potravinovú sebestačnosť, zamestnať našich ľudí a tak pomôcť k rozvoju nášho vidieka a prispieť k zdravému spôsobu života i výživy ľudí. Nemôžeme sa spoliehať iba na dovoz potravín zo zahraničia, ale mali by sme viac využívať naše domáce možnosti a naučiť aj našich mladých ľudí, aby pracovali v agrosektore a mali z toho úžitok i radosť. Práve z uvedených dôvodov je veľmi chvályhodné, že sa na Slovensku robia takéto vynikajúce propagačné a aj výchovné podujatia akými je i Bačova cesta.

Zhoršené životné prostredie sa negatívne podpisuje na kvalite života ľudí

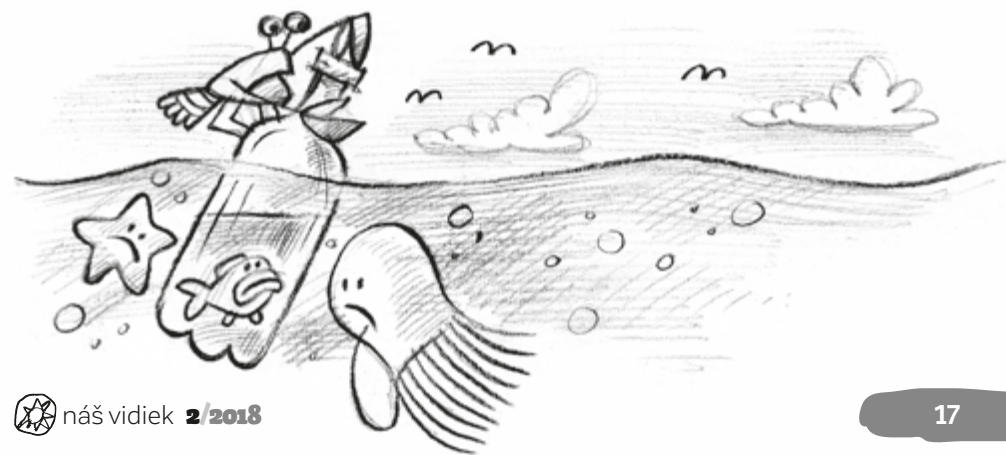
Slovenská Agentúra Životného Prostredia (SAŽP) a Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR) zorganizovali „Seminár v oblasti environmentálnych záťaží“ na 2. 5. 2018 ako sprievodné podujatie festivalu filmov o trvalo udržateľnom rozvoji EKOTOPFILM-ENVIROFILM 2018 (EE).

Minister ŽP SR L.Sólymos zdôraznil, že na bezplatnom festivale sú spravidla dve skupiny filmov. Jedna skupina nám pripomína, čo máme. Druhá kreslí scenáre, čo bude, ak o to prideme. Musíme spraviť všetko preto, aby prvá skupina záberov v budúcnosti dominovala. Nie len na festivaloch. Filmový festival je príležitosť vidieť výsledky ľahostajnosti na vlastné oči. Zatiaľ len na filmovom plátne ako jeden zo scenárov. Riaditeľ festivalu P. Lím zas konštatuje, že každý rok sa prihlasuje viac a viac filmov či snímkov. Viaceré sú obsahovo prevratné a prinášajú zmenu. Pozitívnu. Nie ako ten čierny olej v olejovom jazere (Olejové jazero čoskoro aj u VÁS! – podtitul filmového festivalu 2018). Tento rok sa vyberalo z 1300 prihlásených snímkov. Karol Kaliský sa venuje filmovaniu divokej prírody už 8 rokov. Za posledné 3 roky strávil spolu so svojimi kolegami pod holým nebom viac ako 1000 dní a nocí. Film Živá rieka – „příbeh“ rieky Belá, ktorú nazýva aj „slovenská Amazonka“ bojoval o život. „Chceli sme

filmovať búrku na rieke a bola oveľa silnejšia ako sme predpokladali. Okolo padali stromy, takže som si nakoniec namiesto filmovania búrky zachraňoval život. Filmami ktoré robíme chceme sprostredkovať nadšenie pre divokú prírodu ostatným ľuďom. Chceme nadchnúť krásou, ktorá stále na Belej je.“ V rámci premietania filmov EE (klikni na stránku EE) po Slovensku si pôjdem ešte raz „vychutnať“ zábery tohto unikátneho filmu.

Aj zistenia:

- Každá tona recyklovaného papiera zachráni 17 stromov
- Plastové tašky v oceáne majú ročne na svedomí uhytnúť viac ako milióna morských tvorov
- Jedna sklenená fľaška sa v prírode rozloží asi za 4 000 rokov
- Priemerný SLOVÁK použije 466 plastových tašiek a vrecúšok za ROK. Priemerný DÁN iba 25. ...nás nemôžu nechať ľahostajnými voči životnému prostrediu a miestu kde žijeme.

Vandrovalo vajce

Ôsmy ročník súťaže o najkrajšie Veľkonočné vajíčko sa konal v Jaklovciach, v termíne od 04.04.2018 do 11.04.2018. Termín bol zvolený tak aby spojil rímsko-katolícke aj grécko-katolícke tradície. Spolu s hlavným organizátorom OZ Vidiecky parlament na Slovensku sa na príprave podieľali, občianske združenie MAS OKO, folklórny súbor Červená chustečka z Jakloviec a samospráva obce. Súťaže sa zúčastnili milovníci tradícií z regiónu dolného Spiša z Kojšova, z Moravy z Českej republiky, Malopolského vojvodstva z Poľska, Abovsko-Zemplínskej župy z Maďarska, zo župy Bihar obce Camar z Rumunska a z Mukačeva z Podkarpatskej Ukrajiny.

Porcelánové kraslice prezentovala Modranská Majolika a maďarská porcelánka v Hollóháze. Výstavná sála kultúrneho domu v Jaklovciach bola vyzdobená folklórnymi umeleckými dielami spojenými s Veľkonočnými sviatkami z obcí Jaklovce, kde spolu s dospelými sa blýsli aj deti zo základnej aj materskej školy z Jakloviec. Ďalej to boli obce Tuhrina, Hrašovík a Kojšov, ktoré prezentovali aj rôzne

Oficiálne otvorenie predniesla predsedníčka Vidieckeho parlamentu na Slovensku Ing. Mária Behanovská, Janka Fecková vedúca folklórneho súboru Červená chustečka a riaditeľka základnej školy PaedDr. Drahoslava Pindrochová.

religiózne prvky zdobiace obydlia. Vyšívané obrusy, kríže, bahniatka a zlatý dážď vo vázach, koláče (paschy), baránkov, medovníkové vajíčka, prútené košíky, slamené zajace. Zároveň vystavovali svoje výtvarné práce detí zo Základnej školy v Jaklovciach a Materskej školy v Jaklovciach.

Zľava: Mária Burčíková, Drahoslava Pindrochová, Mária Behanovská a Janka Fecková.

Výstavu navštívilo viac ako tisíc návštevníkov, hlasovalo 801 návštevníkov. V tajnom hlasovaní zvíťazila Janka Fecková z Jakloviec, druhá bola Adriana Faturová z Jakloviec a tretia bola Renáta Demková z Hrašovíka. Všetky účastníčky obdržali diplom za účasť a prvé tri boli ocenené. Veľkonočné vajíčka z Poľska neboli vyhodnotené, lebo to neboli kraslice, ale umelé vajíčka. Mali však najväčší komerčný úspech. Súťaž a výstava vyvolali v regióne veľký ohlas a na budúci rok sa hlásili nielen jednotlivci aj obce.

Organizátori o.z. MAS OKO a F.S. Červená chustečka z Jakloviec.

Výstava súťažných kraslíc a veľkonočných zvykov

Výstavu otvorili piesňami súbory z Jakloviec a Kojšova kde žije aj Rusínska menšina.

Spolupráca na zušľachtovaní levandule pre potravinárske využitie

Dňa 21. júna 2018 sa vo Veľkých Levároch vo firme Levandulaland u Miroslava Bertoviča uskutočnilo úvodné pracovné stretnutie k zušľachtovaniu levandule.

Najväčší pestovateľ a spracovateľ levandule na Záhorí má záujem riešiť problematiku, ktorej cieľom je výber vhodnej odrody levandule úzkolistej určenej pre potravinárske využitie. Na projekte budú pracovať zamestnanci Fakulty agrobiológie a potravinových zdrojov. Z Katedry genetiky a šľachtenia rastlín sa bude Ing. Ján Gažo, PhD. a Ing. Marián Miko, CSc. podieľať na výbere ekologicky adaptovaného biologického materiálu pre podmienky

Záhorskej nížiny. Biotechnologické a molekulárne analýzy genotypov zrealizuje doc. Ing. Katarína Ražná, PhD.. Z Katedry udržateľného poľnohospodárstva a herbológie sa analýzou úrodnotvorných prvkov a kvantitatívno-kvalitatívnymi charakteristikami účinných látok bude zaoberať doc. Ing. Miroslav Habán, PhD.

Levandulaland vo Veľkých Levároch
(foto doc. Ing. Miroslav Habán, PhD.)

náš vidiek

2/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

**Ako štát podporuje
podnikanie
v cestovnom
ruchu?**

strana 4

**Turistické
atrakcie cesty
Magna Via
regiónu Liptov**

strana 13

Obsah

- 4 Ako štát podporuje podnikanie v cestovnom ruchu?
- 11 Magna Via na webe
- 12 Vidiecky turizmus a agroturizmus na ceste Magna Via
- 13 Ponuka atrakcií pre turistov na ceste Magna Via v úseku Liptov
- 15 Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via
- 18 Vráble – história a pamiatky

V krytej jazdeckej hale na Cutting ranči Hostová u Kučírkovcov.

náš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 2/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk,
 mbehanovska@stonline.sk
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzavierka nasledujúceho čísla:
20. septembra 2018

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
 Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
 Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
 Múzeum ľudovej architektúry v Pribylíne
 (Michal Knitl, shutterstock.com)

Na začiatku putovania po ceste Magna Via vysvetľuje prof. Ing. Marko Halo, PhD. študentom, aké plemená koní sa v minulosti využívali na prepravu pošty.

Na Ranči u Bobiho v Novom Tekove študenti diskutujú s majiteľkou Ing. Ivanou Knopovou.

Ako štát podporuje podnikanie v cestovnom ruchu?

ING. IGOR PAULE

Na mestskom úrade v Liptovskom Mikuláši sa 22. 6. 2018 konalo stretnutie primátorov, starostov (alebo ich delegovaných zástupcov) miest a obcí, ktoré majú osadenú dlaždicu s logom MAGNA VIA. Hostom tohto stretnutia bol Ing. Igor Paule, riaditeľ odboru stratégie a analýz, sekcia cestovného ruchu, MDV SR. Prítomným odprezentoval **aktivity, ktorými ministerstvo dopravy a výstavby podporuje podnikanie v sektore cestovného ruchu.**

Rád by som sa s Vami podelil o aktivity, ktorými ministerstvo dopravy a výstavby podporuje podnikanie v sektore cestovného ruchu, a v stručnosti tiež načrtnem, akým smerom chceme orientovať rozvoj cestovného ruchu v budúcnosti.

Slovensko si ako svoju dovolenkovú destináciu vybralo celkom 5,4 mil. domácich a zahraničných turistov. V porovnaní s rokom 2016 ide o nárast o 7%. Potešujúce je, že záujem Slovákov o dovolenku na Slovensku je 60%. Ich počet dosiahol 3,2 mil.

K historicky najlepšej návštevnosti Slovenska prispeli aj zahraniční dovolenkári, ktorí prišli v počte celkom 2,2 mil. (+6,7%). K silnejúcej skupine tu-

ristov, ktorí postupne objavujú Slovensko, sa pridávajú hostia zo vzdialených trhov – Izraela, Islandu a Ruska. Turisti u nás strávia v priemere 2,8 noci.

V zahraničí sme najpopulárnejší pre Čechov, ktorých prišlo vyše 645-tis. a Poliakov, tých prišlo vyše 209-tis. Markantný nárast v minulom roku dosiahli turisti z ďalekej Číny. Na Slovensko ich zavítalo vyše 61-tis. a v porovnaní s rokom 2016 je to takmer dvojnásobný počet.

Nárast návštevnosti v roku 2017 priniesol aj nárast prenocovaní na Slovensku. Ten sa zvýšil o 5,6% a dosiahol počet 14,9 mil. Tradične najsilnejším obdobím, kedy turisti cestujú po krajine, je leto, t.j. mesiace jún až august. Celkové ročné tržby v cestovnom ruchu a nadväzujúcich službách sa odhadujú na 5 mld. eur. Napr. len aktívny zahraničný CR sa na tvorbe HDP podieľa 3%, ale zo štátneho rozpočtu sa cestovnému ruchu ako celku v minulom roku ušlo len 5 stotín percenta štátneho rozpočtu.

Navyše, podiel cestovného ruchu na HDP je len jedným z ukazovateľov váhy cestovného ruchu v ekonomike. Nesmieme zabudnúť na pozitívny vplyv cestovného ruchu v ďalších odvetviach, tzv. multiplikačné efekty cestovného ruchu. Toto tvrdenie budem o chvíľu ilustrovať na príklade vplyvu systémového nástroja na podporu domáceho cestovného ruchu – rekreačných poukazov, ktorý momentálne pripravujeme.

Nezabúdajme ani na fiškálne efekty cestovného ruchu. Na ilustráciu prínosov cestovného ruchu

Účastníci podujatia Magna Via počas prestávky na občerstvenie

pre štátny rozpočet a verejné rozpočty použijem znova rekreačné poukazy. Často sa zabúda aj na to, že cestovný ruch je v prípade regiónov, ktoré nie sú priemyselne aktívne, spolu s poľnohospodárskou výrobou jediným zdrojom príjmov.

Sekcia cestovného ruchu sa preto rozhodla zabezpečiť prostredníctvom verejnej zákazky kvantifikáciu vplyvov odvetvia cestovného ruchu na národné hospodárstvo so zameraním na priame, nepriame a indukované efekty cestovného ruchu a prínosy odvetvia pre samosprávu, štátny rozpočet a zamestnanosť. Touto analýzou chceme zvýšiť váhu cestovného ruchu pri rozdeľovaní financií v rámci návrhu štátneho rozpočtu a zabezpečiť tým primeranú podporu zúčročeniu nevyužitého turistického potenciálu Slovenskej republiky.

Od 1. januára 2017 sa ministerstvo dopravy stalo právnym nástupcom štátnej príspevkovej organizácie SACR, ktorá 21 rokov zabezpečovala marketing a propagáciu Slovenska. Agentúra bola v predošlom programovom období financovaná prevažne z eurofondov, ktorých využívanie bolo komplikované vzhľadom na byrokratické postupy. Na minister-

stvo prešiel nielen majetok agentúry, ale aj časť jej zamestnancov. Nový model propagácie priniesol v prvý rok fungovania úsporu 5,26 mil. EUR.

Pre rok 2018 predstavuje úspora nákladov vyše milióna eur, čo znamená, že od delimitácie SACR sa podarilo ušetriť 6 miliónov 35 tis. eur. Centrálné riadenie navyše umožňuje intenzívnejšiu komunikáciu medzi strategickými a marketingovými zložkami cestovného ruchu.

Riadenie rozvoja cestovného ruchu bez špecializovanej agentúry nie je vo svete raritou. Robia to napr. Bulharsko, Turecko, Litva alebo Rumunsko bez negatívneho vplyvu na cestovný ruch. Bulharsko dokonca minulý rok patrilo medzi najrýchlejšie rastúce turistické destinácie v Európe.

V budúcnosti bude potrebné prehodnotiť zaužívané postupy a nezamorovať priestor na propagáciu množstvom malých neprehľadných ponúk, ale propagovať Slovensko na medzinárodných veľtrhoch ako jeden komplexný produkt.

Rozhovory účastníkov stretnutia starostov a primátorov pred zahájením podujatia Magna Via

Odovzdávanie certifikátu Magna Via Ing. Igorovi Paulemu zástupcovi z Ministerstva dopravy a výstavby SR
.....

Vzniká nový segment turistov tzv. „money rich, time poor“ (bohatí na peniaze, chudobní na čas), ktorí nemajú čas na jednu dlhú letnú dovolenku, ale volia viacero kratších dovolení, od ktorých ale očakávajú o to intenzívnejší zážitok a aktívny odдых.

Teraz mi dovoľte v krátkosti prejsť na systémové opatrenia v rámci odvetvia.

Pokusy o štrukturálne zmeny politiky CR dlho narážali na tvrdý odpor. Spomeňme napríklad chronicky odmietavý postoj MF SR voči zavedeniu rekreačných poukazov. V priebehu 10 rokov zlyhali až 3 pokusy presadiť **rekreačné poukazy**.

Prvý pokus v 2007 stroskotal na odmietavom postoji MF SR voči daňovému a odvodovému oslobodeniu benefitu. Podnikatelia neboli ochotní spolufinancovať benefit bez možnosti daňovej úľavy a navyše ZMOS prejavilo nevhodu vzhľadom na súvisiaci nižší výber DPFO z titulu daňového a odvodového oslobodenia.

V roku 2011 ministerstvo hospodárstva znovu otvorilo túto diskusiu, argumentujúc nevyužitým potenciálom DCR a potenciálnym zvýšením počtu pracovných miest v sektore turizmu. K realizácii však znova nedošlo.

V roku 2013 oživila myšlienku rekreačných poukazov Stratégia rozvoja CR do roku 2020, ale ani tento cieľ sa nepodarilo naplniť.

V júli 2017 ministerstvo dopravy informovalo o zámere naštartovať domáci cestovný ruch prostredníctvom tohto nástroja. V priebehu roka prebehli diskusie so zástupcami profesijných zväzov, medzirezortné rokovania a rokovania s koalíčnými partnermi, počas ktorých sme odstránili nedostatky a trecie plochy. Vylúčili sme napríklad pôvodne plánovanú papierovú formu poukazu a eliminovali sme tak vstrebávanie pozitívnych efektov systému emitentmi.

Benefit bude dobrovoľný, čo znamená, že firmy podnikajúce na Slovensku nebudú mať zákonnú povinnosť zaviesť toto opatrenie ako v prípade gastrolistkov. Hodnota 500 eur je horný limit, ale zamestnávateľ sa môže rozhodnúť aj pre nižšiu hodnotu poukazu. Za každých okolností však platí pomer financovania ako u gastrolistkov 55 : 45.

Príspevok zamestnávateľa bude oslobodený od sociálnych odvodov na oboch stranách a zamestnávateľ si náklad budú môcť odpočítavať z daní. Systém sme nastavili tak, aby čo najväčší tok pozitívnych efektov smeroval do odvetvia cestovného ruchu. Preto bude mať bezpoukazovú formu s možnosťou elektronickej formy vo firmách, ktoré uprednostňujú túto osobnejšiu formu.

Ako som sľúbil na začiatku prezentácie, priblížim niekoľko pozitívnych vplyvov turizmu na národné hospodárstvo aj samosprávy.

Vďaka vyššiemu počtu návštevníkov vyzbierajú samosprávy väčší objem miestnych daní, parkovného a vstupného do rekreačných a kultúrnych zariadení.

Zvýšená spotreba miestnych služieb a tovarov zo strany ubytovaných návštevníkov vygeneruje vyšší výber dane z príjmov.

Na prvý pohľad by sa zdalo, že samosprávy budú škodovať na daňových úľavách spojených s benefitom, ale rekreačné poukazy sú dobrovoľným benefitom nad rámec mzdového odmeňovania a preto účasť zamestnancov na systéme nespôsobí samosprávam výpadok aktuálnych príjmov.

Samosprávy zaznamenajú len zanedbateľné zníženie dodatočných príjmov z DPFO. V prvom roku fungovania systému dostanú VÚC 99,87% a obce 99,60% rozpočtovej čiastky DPFO na rok 2019, takže tento „výpadok“ príjmov možno pokladať za zanedbateľný.

Naproti tomu systém rekreačných poukazov pomôže samosprávam znížiť podiel sivej ekonomiky, ktorá im dlhodobo kráti výber daní z ubytovania o značné sumy a oberá ich tým o možnosť investovania takto získaných prostriedkov do skvalitňovania turistickej infraštruktúry (napr. cyklotrasy, kyvadlové autobusové linky na sprístupnenie turisticky atraktívnych bodov alebo na odľahčenie úzkych prístupových ciest od osobnej dopravy, prístrešky s lavičkami, náučné tabule, cyklostojany, lavičky, pozorovacie veže na pozorovanie prírody a vtáctva, parky atď.), do ktorej by sa návštevníci radi vracali.

Podpisovanie Zmluvy o partnerstve medzi Magna Via, o. z. a Vidieckym parlamentom na Slovensku
.....

Nezabúdajme ani na to, že poukazy vyvolajú aj rast zamestnanosti. Podľa Okunovho zákona sme odhadli, že už za jeden rok fungovania systému vznikne za predpokladu 10 % zapojenia potreba 3 962 nových pracovných miest.

Na vyčíslenie makroekonomických vplyvov sme použili údaje ŠÚ SR, predikcie Inštitútu finančnej politiky na MF SR a dlhodobé vplyvy sme vypočítali na báze doterajších trendov. Pri výpočtoch sme zohľadňovali len zapojenie tých osôb, pri ktorých ho možno s najvyššou pravdepodobnosťou predpokladať. Išlo nám o to, aby boli výpočty triezve. Celkovo nám vyšlo minimálne zapojenie v intenzite 244 tis. zapojených benefitov.

V prípade živnostníkov počítame s účasťou tých, ktorí si neuplatňujú výdavky percentom z príjmov. Ak v roku 2019 bude 365 tis. aktívnych živnostníkov a odpočítame živnostníkov uplatňujúcich si paušálne výdavky, dostaneme 215 tis. živnostníkov, ktorí by mohli prejaviť záujem.

V prípade zamestnávateľov počítame, že sa zapoja tí ich zamestnávateľia, ktorí už poskytujú zamestnanecké benefity, čo bolo v roku 2015 36 % firiem. V roku 2019 sa odhaduje, že v hospodárske SR bude pracovať 2,13 mil. zamestnancov na plný pracovný úväzok. Ak by prejavili záujem len 4 % z nich, môžeme počítať s 29 tisíccami benefitantami zo súkromného sektora.

Vstup je otvorený aj pre zamestnancov verejného sektora, v ktorom v r. 2019 bude pracovať 470 tis. ľudí. Nepredpokladáme záujem verejnej správy o vstup do systému, ale ponechávame otvorenú možnosť.

Na základe vyššie uvedeného sme dospeli k počtu 244 tis. pracovníkov z celkových 2 mil. 492 tis. ekonomicky aktívnych obyvateľov. To znamená 10 % ekonomicky aktívnej populácie.

Na základe našich výpočtov v prípade 10 % zapojenia pracovníkov poukazy zvýšia produkciu v národnom hospodárstve o 447 mil. eur, čo znamená rast hrubej pridanej hodnoty 206 mil. eur a s každým dodatočným percentom zapojenia táto hodnota porastie.

Makroekonomický prínos rekreačných poukazov predstavuje rast výberu DPFO, DPPO z titulu rastu hospodárstva a výberu čistých daní z produktov, či odvodov z rastu hospodárstva, čo by už v prvom roku znamenalo 46,5 mil. eur.

Sekcia cestovného ruchu je momentálne jedinou vládnou inštitúciou nielen na Slovensku, ale aj

v celej strednej a východnej Európe, ktorá využíva monitorovanie na účely zisťovania vplyvu AZCR na národné hospodárstvo.

Prostredníctvom verejnej zákazky sme zabezpečili analýzu dát mobilných operátorov. Chceli sme získať alternatívny obraz k štatistickým údajom od ubytovacích zariadení a presnejšie predstavy o počte a dobe pobytu zahraničných SIM kariet na území Slovenska v roku 2016.

Teraz si vysvetlíme základné princípy na príklade Liptovského Mikuláša:

Prvá tabuľka ilustruje počet zahraničných turistov v Liptovskom Mikuláši. Priblížme si najprv termín „turista“. Pre potreby tejto analýzy to bol držiteľ SIM karty, ktorý na území Slovenska vykonal z tejto SIM karty telekomunikačnú aktivitu v rozmedzí 2-14 dní, pričom tieto dni nemuseli nasledovať po sebe. Liptovský Mikuláš navštívilo takmer 570 tisíc týchto turistov. V národnom meradle bol celkový počet takýchto turistov **6 027 633**.

Druhá tabuľka ukazuje počty „unikátnych návštevníkov“. Sú to osoby, ktoré vlastnia SIM kartu iného ako slovenského pôvodu a ktoré boli telekomunikačne aktívne na území Slovenska minimálne jeden deň. Liptovský Mikuláš navštívilo viac než 970 tisíc takýchto návštevníkov. V národnom meradle bol počet takýchto návštevníkov **14 365 194**.

Potrebné dáta poskytli operátori Orange, O2 a Slovak Telecom. Môžeme teda skonštatovať, že podľa počtu SIM kariet SR navštívilo pravdepodobne trikrát viac osôb, ako evidujú ubytovacie zariadenia.

Treba však povedať, že aj tieto dáta majú odchýlky: Do počtu mohli byť napr. započítaní ľudia, ktorí reálne nevstúpili na naše územie, ale chybou prekrývajúceho sa signálu na pohraničných územiach boli napojení na sieť slovenských poskytovateľov. Týka sa to hlavne našich susedov v V4, kde boli čísla od operátorov rapídne vyššie ako od ŠÚ SR. Ale do celkového počtu turistov sú podľa analýzy započítaní len raz a preto je ich počet pravdepodobne nevýrazný a nízky. Nízke percento môžu tvoriť aj osoby s viac ako jednou SIM-kartou.

Zistené údaje napriek tomu považujeme za veľmi konzervatívne, lebo do celkového počtu návštevníkov nie sú započítaní ľudia, ktorí nemajú mobil.

V štatistike sú započítaní aj ľudia, ktorí k nám prišli viackrát v priebehu roka alebo zmenili miesto pobytu a boli preto evidovaní viacerými ubyto-

vacími zariadeniami. V analýze dát mobilných operátorov sú počítaní iba jedineční turisti. Do úvahy treba brať aj vtedy ešte platné roamingové poplatky, ktoré mohli ľudí nútiť k nižšej mobilnej aktivite.

Analýza dát mobilných operátorov priniesla niekoľko veľmi zaujímavých skutočností. Napr. v prípade Holandska sme zistili, že rozdiel medzi ubytovacími štatistikami a výsledkami analýzy bol až desaťnásobný! Predpokladáme, že tento výkyv je z veľkej časti spôsobený tým, že Holanďania sú známi obľubou cestovania karavanmi a mobilnými domami. Preto nie sú evidovaní v štatistike ubytovacích zariadení.

Ďalšie zistenie, ktoré rozhodne stojí za zmienku, je rapídny nárast počtu Rumunov. Kým ubytovacie zariadenia nahlásili niečo vyše 31 tis., mobilní operátori zaevidovali takmer 229 tis. Za toto navýšenie môžu dlhodobo pracujúci, zamestnaní v prevádzkach a fabrikách.

Súčasťou analýzy boli aj údaje o návštevnosti jednotlivých okresov a krajov Slovenska, sme ochotní poskytnúť tieto údaje partnerom z krajských a oblastných organizácií cestovného ruchu.

Slovenské ubytovacie a stravovacie zariadenia odvádzajú 20-percentnú DPH, čo dramaticky znižuje ich konkurencieschopnosť voči ostatným krajinám, ktoré uplatňujú zníženú sadzbu.

MF SR dlhodobo odrážalo návrhy na zníženie DPH tým, že by toto zníženie spôsobilo zavádzanie dodatočných sadzieb ako napr. zvyšovanie marží podnikmi cestovného ruchu pri nemennej úrovni cien, uplatňovanie zníženej sadzby DPH aj na tovary a služby, ktoré podliehajú štandardnej sadzbe DPH alebo daňové úniky. 30. mája médiami konečne padlo rozhodnutie znížiť DPH v CR z 20 na 10%.

Výpadok vo verejných financiách sa neskôr vráti v podobe zvýšenej zamestnanosti v odvetví cestovného ruchu a v odvetviach napojených na cestovný ruch, čo zníži výdavky na politiku zamestnanosti a zvýši príjmy z odvodov a daní z príjmov.

Cestovný ruch je odvetvie s vysokou mierou sezónnosti a počas exponovanej letnej a zimnej sezóny vzniká potreba flexibilných pracovných úväzkov. Pracovná sila však vzhľadom na zavedenie odvodovej povinnosti v roku 2015 predražila, čo v prípadoch menej ziskových prevádzok môže viesť až k zániku pracovných miest. Tento problém je

Organizátori stretnutia so zástupcami mesta Liptovský Mikuláš pri vysadenom stromčeku v rámci projektu Ľudská cesta

jednou z prekážok rozvoja konkurenčnej schopnosti domáceho cestovného ruchu, ale zákonník práce momentálne túto otázku vôbec nerieši.

Sekcia cestovného ruchu preto pripravuje návrh legislatívnych úprav, ktoré by zamestnávateľom a zamestnancom zatriaktívniili sezónne zamestnávanie. Predpokladáme, že materiál sa začiatkom roka 2019 dostane na rokovanie vlády.

Teraz dovoľte pár slov k aktuálnym možnostiam financovania aktivít cestovného ruchu.

Existuje možnosť financovania aktivít rozvoja cestovného ruchu (ďalej len OOCR“), v rámci pôsobnosti ktorej sa mesto či obec nachádza. Výška dotácie sa nastavuje podľa výšky vybranej dane z ubytovania spred 2 rokov.

Dotáciami sa podporuje hlavná činnosť OOCR v súlade s § 29 ods. 10 zákona 91/2010 Z. z. o podpore CR, ktorý definuje 9 aktivít, na ktoré môžu byť použité finančné prostriedky z dotačného mechanizmu.

Prax cestovného ruchu ukazuje, že OOCR najčastejšie financujú marketing a propagáciu, na druhom mieste je tvorba a podpora produktov

cestovného ruchu a trefou najpodporovanejšou aktivitou je infraštruktúra cestovného ruchu.

Odporúčame zamerať sa predovšetkým na budovanie atraktivít v destinácii a súvisiacich produktov cestovného ruchu, pretože práve ony sú dominantným komponentom turistickej ponuky. Určujú smer pri využití územia na konkrétny typ cestovného ruchu z hľadiska motivácie návštevníkov a preto tvoria primárnu ponuku destinácie. Turista zvyčajne neprichádza do destinácie kvôli tomu, aby sa ubytoval v konkrétnom hoteli alebo najedol v konkrétnej reštaurácii, ale meria cestu kvôli zážitku, ktorý ponúka konkrétna turistická atraktivita.

Prírodzene je nevyhnutné zachovať a udržiavať primeranú úroveň sekundárnej ponuky (ubytovacie a stravovacie zariadenia, turistické informačné centrá atď.), aby napr. nízka kvalita prístupových ciest nebola dôvodom, prečo sa turista vyhne destinácii s príťažlivou primárnou ponukou.

Aktuálna stratégia rozvoja bola vytváraná tak, aby kopírovala obdobie tvorby rozpočtu EÚ, Partnerskej dohody a Operačných programov.

V súčasnosti začíname s prácami na nadväzujúcej stratégii, ktorú znova nastavíme tak, aby kopírovala obdobie rozpočtu EÚ 2021 – 2027. Práce zahŕňajú mapovanie možností financovania odvetvia cestovného ruchu prostredníctvom štrukturálnych fondov a rokovania na dotknutých rezortoch, ktoré sú už v súčasnosti známe, resp. s Úradom vlády ako centrálnym koordináčnym orgánom pre štrukturálne fondy. Nesmie nastať situácia ako v aktuálnom programovom období, že cestovný ruch je negatívnu prioritou. V rámci štruktúry ministerstva mapujeme aktuálny stav cestovného ruchu na Slovensku a v súvislosti s ním vytyčujeme základné smerovanie v strednodobom a dlhodobom horizonte. Cieľom je, aby bola nová stratégia prínosná pre prax cestovného ruchu.

V prípade aktualizácie marketingovej stratégie SACR nemožno v súčasnosti povedať, či je situácia ohľadom tourist boardu trvalá a preto do stratégie rozvoja pravdepodobne zapracujeme aj marketingovú časť, ktorá v prípade vytvorenia nového tourist boardu bude slúžiť ako východisko preň. Pri rokovaniach s Úradom vlády budeme vyvíjať snahu zabezpečiť pre marketing Slovenska finančné prostriedky z operačných programov tak ako ostatné krajiny.

Zdieľaná ekonomika sa zdá byť odpoveďou na volanie sektora turizmu po férovom konkurenčnom boji a rovnakom zaobchádzaní pre všetkých hráčov.

European Holiday Home Association v roku 2017 vygenerovala 20 mld. eur s 20 mil. prenocovaní. Odhaduje sa, že služby tejto platformy využilo vlni 42 mil. ľudí. Disponuje 20 mil. postelí, ale len 7 mil. v z nich je zaregistrovaných. Otázne je, či zvyšných 13 mil. je súčasťou sivej ekonomiky.

Dosiaľ nevyriešeným problémom je absencia čistých údajov. Napr. hotel s kapacitou 100 postelí vytvorí 16 pracovných miest. Koľko pracovných miest vytvorí Airbnb?

Regulácia je oneskorená a neefektívna. Výzvou do budúcnosti je najsť spôsob efektívnej kontroly. Digitálny svet a prepojenie 24/7:

- **mobilné riešenia** – rezervácie/check in – viac kontroly cestujúcim cez automatizáciu systémov (okamžitá reakcia a potvrdenie)
  - **umelá inteligencia „Google cookies“** – tipy pre vyhľadávanie
  - **3 D Svet** – nákup cez 3 D aplikácie = virtuálna realita AMADEUS
  - **zdieľanie zážitkov** cez sociálne siete FB, Twitter, Instagram, Youtube, LinkedIn (Cieľený marketing – využívanie známych umelcov)
- interaktívne platformy** – zákonná povinnosť nahrávať údaje každý deň = štatistiky/sledovanie trendov „in real time“.

Z hľadiska výdavkov je najzaujímavejším trhom Čína. Podľa UNWTO v r. 2017 približne 145 mil. čínskych turistov minuloročne 300 mld. USD. Porovnajme si to s r. 2000, keď minulo 10,5 mil. turistov 10 mld. USD. V tabuľke v pravom hornom rohu vidíme, koľko v r. 2017 minuli čínski, americkí, nemeckí a britskí turisti na dovolenke v zahraničí.

V zahraničí minie priemerný čínsky turista takmer dvojnásobok medzinárodného priemeru. Číňania sú známi tým, že pred dovolenkou doma uprednostňujú zahraničné cesty (65 %). V Európe sa čínsky turista zdrží priemerne 8 – 15 dní. Pritom si treba uvedomiť, že len 7 % Číňanov (99 mil.) má cestovný pas oproti 40 % u Američanov alebo 76 % u Britov.

Ako sme mohli vidieť, podnikateľské prostredie v odvetví cestovného ruchu čelí viacerým problémom, ktoré sektoru turizmu nedovoľujú naplno využiť jeho potenciál. Tieto problémy si vyžadujú systémové riešenia, ktorých návrhy som načrtnol v tejto prezentácii. Kvalitu služieb, na základe ktorej turisti posudzujú našu krajinu, však vytvárajú všetky subjekty v odvetví. Preto by som rád povzbudil k dialógu a spoločnému hľadaniu riešení.

DOC. ING. PAVOL OTEPKA, PH.D., ING. PAED. IGIP

Magna Via na webe

Magna Via má aj webovú stránku – www.magnavia.eu

Rovnako ako každá organizácia, ktorá chce dať o sebe vedieť širokému publiku na Slovensku aj v zahraničí, aj Magna Via, o. z. má svoju internetovú stránku s adresou: www.magnavia.eu

Stránka je vytvorená a administrovaná v najnovšom prostredí platformy „Joomla!“, čo je bezpečný, široko využívaný a voľne dostupný preddefinovaný otvorený redakčný systém na tvorbu a spravovanie webových stránok jednotlivcov a organizácií.

Na internetovej stránke občianskeho združenia Magna Via sa hneď po úvodných informáciách vítajúcich „surfistu“ dozvieme v sekcii roletového menu „O projekte“ základné myšlienky projektu v šiestich svetových jazykoch. V ďalších sekciách: Magna Via, Články a Partneri je množstvo informácií ohľadom histórie, súčasnosti, aktivitách a partneroch Magna Via, o. z. V sekcii O nás

sú zverejnené rôzne dokumenty informačného a odborného charakteru, ako aj propagačné materiály v elektronickej verzii. V poslednej ponuke tzv. roletového menu je sekcia Kontakt s množstvom kontaktných údajov na Magna Via, o. z., jej členov, bankové údaje a iné údaje, napr. ohľadom poukázania podielu dane, ako aj kontaktný formulár pre potreby získania rýchlejšej informácie.

V podsekcii „Partneri projektu“ je možnosť dopĺňania neobmedzeného počtu partnerov Občianskeho združenia Magna Via s rôznymi informáciami, resp. s odkazom na domovskú internetovú stránku partnera. Samozrejmosťou obsahu stránky je aj fotogaléria a videogaléria s množstvom stále dopĺňaného multimediálneho obsahu.

V neposlednom rade je potrebné informovať, že Magna Via, o. z. funguje aj na sociálnych sieťach, momentálne najmä na sieti Facebook s priamym odkazom: <https://www.facebook.com/magnavia.eu/>

Náhľad titulnej stránky www.magnavia.eu, na ktorej začína prehliadanie informácií.

Ukážka hornej časti stránky www.magnavia.eu/ kontakt s dôležitými kontaktnými údajmi.

Vidiecky turizmus a agroturizmus na ceste Magna Via

Fakulta agrobiológie a potravinových zdrojov Slovenskej poľnohospodárskej univerzity zabezpečuje vyučovanie predmetu Vidiecky turizmus a agroturizmus. Tento predmet sa začal vyučovať na Katedre rastlinnej výroby v akademickom roku 1991 – 1992 pod názvom Agroturistika. Zakladateľom predmetu bol doc. Ing. Jozef Húška, CSc., ktorý bol aj jeho gestorom a predmet vyučoval do roku 2003. V úvodnom roku predmet absolvovalo prvých 15 študentiek. Postupne predmet naberal na popularite a zvyšovali sa počty záujemcov o tento voľiteľný predmet, ktoré kulminovali na hranici 200 študentov za jeden semester, pričom sa vyučoval na viacerých fakultách. Od akademického roku 2000 – 2001 predmet vyučuje a gestoruje aj autor príspevku a od roku 2002 – 2003 vyučovanie zabezpečuje Katedra udržateľného poľnohospodárstva a herbológie. Na vyučovaní a realizácii exkurzií sa podieľali aj Ing. Pavol Otepka, PhD. (2003 – 2010) a Ing. Renáta Kobidová, PhD. (2013 – 2016). Odborné sprievodcovské služby dodnes zabezpečuje pani Mária Lietavová.

Postupne sa vo vyučovaní zužitkovali všetky skúsenosti odborníkov zo zahraničia, hlavne z Rakúska, Talianska, Grécka, Španielska, Írska a ďalších krajín, kde je agroturistika podporovaná dlhšie časové obdobie. Na základe informácií a odborných vedomostí z oblasti vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky vznikli aj občianske združenia Magna Via (1999) a Nitrianska kráľovská vínná cesta (2003), ktoré združujú nadšencov nielen z Nitry, ale z celého Slovenska.

Študenti ako súčasť praktických cvičení na predmete Vidiecky turizmus a agroturizmus vypracovávajú podnikateľské plány pre konkrétny objekt vhodný na podnikanie vo vidieckom turizme a agroturizme s cieľom navrhnuť nové služby,

resp. zdokonaľiť už poskytované služby (ubytovacie, stravovacie, služby prepravcov, sprievodcovské, informačné, doplnkové a špecifické). Na príklade projektu najdlhšej slovenskej turistickej tematickej cesty Magna Via vzniklo množstvo zaujímavých podnikateľských plánov, ktoré sa realizovali v praxi. Bakalárske a diplomové práce prispievajú k šíreniu poznatkov a informácií o ceste Magna Via, ktorá bola navrhnutá na základe cisársko-kráľovskej poštovej cesty známej už v 16. storočí pod názvom Via Magna, tiež známej americkej trasy Route 66. Na ceste Magna Via tak môžu študenti vo vidieckom prostredí naštartovať svoje aktivity v podnikateľskej činnosti a úspešne prispieť k rozvoju vidieka so zameraním na udržateľnosť poľnohospodárskej krajiny a v nej realizované aktivity vidieckeho turizmu a agroturizmu.

Doc. Ing. Jozef Húška, CSc. odovzdáva účastníkom exkurzie certifikáty o absolvovaní časti trasy na ceste Magna Via

.....

Ponuka atrakcií pre turistov na ceste Magna Via v úseku Liptov

Historická cesta Magna Via je na slovenskom území rozdelená na 12 úsekov a Liptovu patrí úsek č. 7 od Ružomberka po Važec. V tomto rozsahu budeme stručne charakterizovať, resp. menovať najvýznamnejšie atrakcie, ktoré by mali byť najväčším lákadlom pre návštevníkov Slovenska na tejto ceste.

Región Liptov je miesto celoročnej dovolenky tisícok domácich aj zahraničných turistov. Svojich návštevníkov láka očarujúcou prírodou, liečivými termálnymi kúpaliskami, vodnou nádržou Liptovská Mara, ktorá je využívaná aj na rekreačné účely, unikátnymi jaskyňami, ale aj bohatou históriou, pamiatkami ľudovej architektúry, archeologickými náleziskami, či jedinečným folklórom. Nachádza sa tu Národný park Nízke Tatry. Preto je Liptov dnes moderným centrom turizmu s novovybudovanými zariadeniami v oblasti letných a zimných športových aktivít s množstvom ubytovacích a stravovacích zariadení a doplnkových služieb.

Ružomberok

Pamiatky a zaujímavosti mesta: kostol sv. Ondreja, radnica a pamätník A. Hlinku tvoria národnú kultúrnu pamiatku, pamätník černovskej masakry, kostol Ružencovej panny Márie, Liptovské múzeum, Galéria L. Fullu, Piaristické gymnázium.

Vlkolínec

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry, ktorá je zapísaná do zoznamu UNESCO. Domy sú natreté pastelovými farbami, strechy pokrýva šindel.

Bešeňová

Areál kúpalisk s celoročnou prevádzkou na ploche 6 ha naplňajú minerálne vody, ktoré pri prameni dosahujú teplotu 60°C.

Liptovská Mara – Havránok

Vodná nádrž Liptovská Mara je objemom najväčšia vodná nádrž na Slovensku a bola postavená v rokoch 1970-75. Poskytuje výborné podmienky pre vodné športy, rybolov, v leťom období tu prenáva vyhladková loď. Na severnom brehu pri obci Liptovský Trnovec je vybudovaný autokemping. Archeologické múzeum v prírode Havránok tvoria zrekonštruované keltské stavby (obytné domy, strážna veža, cisterny, opevnenie). Nachádza sa tiež na severnej strane nad Liptovskom Marou. Toto prírodné múzeum v letných mesiacoch oživa živými ukázkami zo života tohto etnika.

Oblazy – Kvačianska dolina

Areál ľudových technických pamiatok – zrekonštruované drevené vodné mlyny na potoku Kvačianke. Boli postavené v 1. polovici 19. storočia. Vedie k nim stará vozová cesta.

Aquapark Tatralandia

Nachádza sa neďaleko Liptovského Mikuláša. Je to najväčší vodný raj na Slovensku, v Čechách a Poľsku. Vďaka liečivej termálnej minerálnej vode s teplotou pri prameni 60,7°C vďaka svojich návštevníkov po celý rok. V Tatralandii objavíte relax a zábavu v 14 bazénoch s rôznymi vodnými atrakciami a najmä 26 tobogánových dráh a šmýkačiek. Vitálny svet so 16 vodnými, parnými a masážnymi kúpeľmi, saunami a procedúrami, športoviská, detské, zábavné či adrenalínové atrakcie a hlavne bohatý animačný program po celý deň – to je len časť z toho, čo

Aquapark ponúka. Spolu s jedinečným ubytovacím komplexom Holiday Village Tatralandia, v ktorom sa nachádza 155 bungalovov a apartmánov tvoria dokonale miesto na strávenie dovolenky v stredo-európskom regióne.

Liptovský Mikuláš

Pamiatka a zaujímavosti mesta: kostol sv. Mikuláša, Múzeum Janka Kráľa, Tatrín a Žiadosti slovenského národa, rodný dom Rázusovcov, Synagóga, Galéria P. M. Bohúňa, Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Centrum Kolomana Sokola, Gymnázium M. M. Hodžu.

Svätý Kríž

Juhozápadne od Liptovského Mikuláša vo Svätom Kríži nachádza sa drevený artikulárny kostol, ktorý je jednou z najväčších drevených stavieb v strednej Európe. V interiéri je barokové zariadenie a nástenné maľby.

Demänovská dolina – Jasná

Demänovská ľadová jaskyňa

Jaskyňa je známa oddávna. Prvá zmienka je z roku 1719. Bohatá ľadová výplň sa nachádza v spodných častiach jaskyne. Boli tu objavené kosti rôznych stavovcov, vrátane jaskynného medveďa. Pre verejnosť je sprístupnených 650m

Demänovská jaskyňa slobody

Najnavštevovanejšia jaskyňa na Slovensku. Časť jaskyne sa sprístupnila už v roku 1924. Vyznačuje sa obdivuhodnou kvapľovou výzdobou a množstvom jazierok. Jej najspodnejšou časťou preteká podzemný tok Demänovky. Dĺžka prevádzkovaného sprístupneného úseku je 1800m.

Jasná

Jedno z najväčších a najmodernejších stredísk zimných športov v Liptove.

Liptovský Ján

V kúpeľom mieste letné vonkajšie kúpaliská a krytú plaváreň plnia vody termálneho prameňa Rudolf (28,2°C). V dedine sa nachádza vyše 20 kaštieľov a kúrií. Na konci obce sa nachádza známy minerálny prameň Teplica v areáli Kača. V Jánskej doline bola v roku 2010 sprístupnená Stanišovská jaskyňa. V záhrade hotela Ďumbier sa nachádza park miniatúr Mini Slovensko (hrady, zámky, kostoly, zvonice, mosty a iné). Na námestí v obci je

expozícia Mincovníčkov – Podzemie pod vežami a v strede dediny aj stála expozícia Naša dedičstvo.

Liptovský Hrádok

Pamiatky a zaujímavosti mesta: Komplex gotického hradu a renesančného kaštieľa s opevnitím. Prvá písomná zmienka o hrade je z roku 1341. Dnes je tento historický areál v prestavbe a stáva sa moderným strediskom cestovného ruchu. Práve okolo neho viedla aj cesta Magna Via. Okrem hradu a kaštieľa je tu aj Kostol Navštívenia panny Márie, budova bývalej lesníckej školy (prvá lesnícka škola v Uhorsku – 1796), Lipová alej, Hrádocké arborétum, Národopisné múzeum.

Pribylina

Múzeum liptovskej dediny vzniklo v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Liptovskom Mára. Sprístupnené bolo v roku 1991. Múzeum liptovskej dediny sa výrazne odlišuje od ostatných múzeí v prírode predovšetkým skladbou objektov. Okrem drevenej ľudovej architektúry sú tu aj dva vzácne stredoveké kamenné objekty – goticko-renesančný kaštieľ a ranogotický dvojloďový kostol. V suteréne je výstavná sála, kde sa konajú výstavy súčasného moderného umenia. Múzeum žije celoročne aktivitami a programovými podujatiami pre návštevníkov.

Východná

Od roku 1953 patrí každoročne prvý júlový víkend Folklornému festivalu Východná. Slávnosti sa konajú v amfiteátri a sú prehliadkou domácich a zahraničných ľudových súborov.

Važec

Važecká jaskyňa sa sprístupnila v roku 1934. Návštevníkov očarí kvapľovou výzdobou. Významné sú nálezy kostí jaskynného medveďa. Prevádzkový okruh meria 235m. Nachádza sa tu i Galéria J. Hálu.

Zhrnuli sme najznámejšie atrakcie v regióne Liptov. Z toho je vidieť, že i tu je mnoho zaujímavých zastávok, ktoré môžu domácim a zahraničným klientom na putovaní po ceste Magna Via ponúknuť tie najlepšie služby a získať tie najkrajšie zážitky. Len tak sa naplní slogan tejto cesty: „Na kráľovskej ceste kráľovské služby“.

Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via

Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku – 2. časť

Klimatické a pôdne podmienky ovplyvňujú zastúpenie introdukovanej, cudzokrajnej dendroflóry. V prípade, že pôdne podmienky boli pre parkové rastliny nevyhovujúce, tie sa často upravovali a sadenice prihnojovali kvalitným kompostom alebo maštalným hnojom z poľnohospodárskych prevádzok. Často sa na realizáciu parkových výsadiieb zaberali lesné porasty alebo háje, ktoré sa postupne prestavovali na parkové. Teplota a zrážky boli často limitujúcim faktorom pre využitie najmä introdukovaných druhov drevín.

Prítomnosť vody vo forme pretekajúceho potoka mala blahodarný účinok pre parkové porasty. Voda sa potom aj v parkovej kompozícii dokonale využila, či už vo forme rybníkov, jazierok, fontán, alebo v prípade členitého terénu ako kaskády a vodopády. Veľký pozitívny vplyv vody sa prejavuje na vitalite a zdravotnom stave najmä parkových stromových porastov, ako aj na vzhľade trávnikov a kvetinových záhonov. Potok alebo v prípade rieky odrazená časť vody vo forme kanála sa previedla parkom nie priamo, ale sa zdržiavala vo forme rôzne upravených nádrží (jazierok, rybníkov), ktoré spolu so zaujímavou terasovaným potôčikom zvyšovali hodnotu kompozície parkového prostredia.

Konkrétne ekologické podmienky, ale najmä prítomnosť vody, boli v priamom vzťahu s prosperitou parkových porastov, ich estetickou úrovňou a zdravotným stavom, ako aj kvalitou celkovej kompozície parkového prostredia. Tvorcovia historických parkov a okrasných záhrad na Slovensku boli majstrami pri využívaní ekologických hodnôt a vzhľadu krajiny v parkovej

kompozícii a pri formovaní krajinného obrazu.

HISTORICKÝ VÝVOJ A POSTUPNOSŤ PREMIEN PARKOV

Vývoj záhradnej architektúry na Slovensku má svoje špecifiká, s ktorými je potrebné rátať aj pri výbere spôsobov údržby a rozsahu obnovy týchto pamiatok. Park nie je iba časťou prírodného prostredia pre architektonickú pamiatku, ale naopak, tvorí s ňou premyslený celok, mnohokrát veľmi cenný súbor architekúr a prostredia.

Záhrady a parky sa stávajú nielen prirodzenou súčasťou novovybudovaných šľachtických sídiel, ale významne sa uplatňujú aj v rámci meštianskej zástavby. Namiesto ťažko dostupných hradov sa budujú obytné pohodlné zámky a kaštiele. Plošne obmedzené, stiesnené stredoveké hradné záhradky sa nahrádzajú rozsiahlymi areálmi zámockých záhrad a parkov v okolí kaštieľov. Kvalitatívna zmena v chápaní **renesančných záhrad** bola predovšetkým v tom, že sa zdôraznila ich spoločenská funkcia. Park sa stáva priestorom na reprezentáciu, miestom na prijímanie hostí a prostredím pre pikniky a zábavy. Pre výtvarné riešenie renesančných záhrad je preto na rozdiel od minulosti charakteristické úsilie zvládnuť park ako jednotný, esteticky pôsobivý priestor. Aby sa konkrétne naplnila spoločenská funkcia renesančného priestoru záhrady, začínajú sa budovať záhradné altány, pergoly, grotty, vodné nádrže a pod. Renesancia svojím spôsobom v rámci daných hospodárskych a spoločenských pomerov pripravila pôdu pre ďalší vývoj záhradnej architektúry a krajinnotvorby.

Jedným z najvýznamnejších princípov **barokových parkov a záhrad** je ich prerastanie do okolitej krajiny, teda mimo vlastného ohraničeného záhradného priestoru. Vytvárajú sa výhľady zo záhrad

do zámerne upraveného krajinného priestoru a tiež skutočným posunutím záhrad a parkov na okolité územia, napríklad prístupovými alejami a pod. Mnohotvárnosť príkladne riešených vzťahov budov a ich prírodného prostredia predstavuje dodnes veľmi bohatú studnicu inšpirácií na riešenie tejto problematiky, rovnako ako mnoho ďalších majstrovských zvládnutých estetických princípov zámernej tvorby parkových a záhradných priestorov. Sú to napríklad rôzne variácie kontrastov, dokonalosti v ornamentálnej dekorácii, tvarovanie zelene do najrozličnejších geometrických tvarov, využívanie výhľadov a priehľadov, použitie vody v jej najrôznejších formách s konečne aj majstrovské zvládnutie terénu rozmanitým terasovaním svahov alebo zdôraznením rozsiahlych monumentálnych rovín. Typickou črtou týchto úprav je ich citlivé spojenie s vidieckym prostredím a určité prepracovanie zásad platných vo veľkolepých podmienkach záhrad a parkov šľachty na podmiienky a potreby vidieka.

Hospodárske a spoločenské udalosti konca 18. storočia, predpovedajúce koniec dlhého feudálneho obdobia, sa okrem iného prejavujú aj v kritickom pohľade na pravidelný štýl barokových záhrad, ktoré prevládali. Proti skostnatej etike vystupuje nový myšlienkový prúd, ktorý predstavujú najmä názory francúzskeho filozofa J. J. Rousseaua, proklamujúceho „návrat k voľnej prírode“. V tomto zmysle znamená určitú predzvesť nového smeru vo vývoji parkov, krajiny tvorby a formovania prírodného prostredia človeka vôbec. Cesta za týmto opätovným poznaním krásy prírody však nebola priama. Oplyvnil ju predovšetkým romantizmus. V rannom období romantizmu sa v parkoch objavili rozličné romantické stavby ako pustovne, umelé zrúcaniny, čínske pagody, egyptské pyramídy alebo turecké minarety. Voľná krajina sa dopĺňala rôznymi vyhlídkami, dominantami sakrálneho alebo architektonického prejavu a významu (kríž, krížové cesty, kaplnky, kostoly a pod.).

Návrat záhrad a parkov k prírode ovplyvňovalo poznanie čínskeho záhradného umenia, ktoré svojou podstatou vychádzalo z voľnej prírody. Formuluje sa nový sloh – voľno-krajinársky alebo prírodno-krajinársky, ktorý podstatne ovplyvnila anglická krajinárska škola, ktorá čerpá inšpiráciu z prírody a ďalej ju rozvíja podľa potreby doby a spoločnosti. Základom parkových úprav sa stáva príroda, kým architektúra je iba motívom podčiarkujúcim účinok

prírodného prostredia. Romanticko-krajinárska záhrada sa tak postupne premenila na **prírodno-krajinársku záhradu alebo park**, ktoré sa od polovice 19. storočia stali ideálom záhradnej architektúry.

Výtvarné riešenie prírodného prostredia krajiny alebo parku sa riadilo tými istými všeobecne platnými estetickými zákonitosťami ako ostatná umelecká tvorba. Vychádzalo však z estetických osobitostí všetkých uplatnených prírodných prvkov, ktoré sú vždy tou najpodstatnejšou zložkou. Veľmi dôležitú úlohu tu má priestorová funkcia „zelené“ (vegetácie), pôsobivosť tvarov a textúry zelených plôch, ako aj uplatnenie farieb, svetla a tieňa a pod. V parkovom a krajinnom priestore sa pracovalo predovšetkým s výtvarnými hodnotami súborov rastlín. Do výtvarného riešenia parkového priestoru patrilo aj využitie vody, výtvarného zvládnutia terénu a komunikácií s tzv. malou záhradnou architektúrou.

Sledovať vývoj záhradnej architektúry na Slovensku podľa všeobecných zásad periodizácie slohového vývoja záhradníckeho umenia vo svete naráža na veľké ťažkosti, lebo chýbajú potrebné prieskumné práce. Otázkou záhradnej architektúry a krajinárstva sa zaoberala naša odborná literatúra iba okrajovo a malé pochopenie pre tento osobitný druh architektonickej tvorby zavinielo v podstate aj zničenie mnohých historicky vzácných záhrad a parkov v nedávnej minulosti.

Parkové úpravy v pravidelnom slohu vystriedali prírodno-krajinárske úpravy, ktoré dosiahli na Slovensku najväčšie zastúpenie. Pri nástupe prírodno-krajinárskych úprav sa výnimočne vyvinulo umenie kompozície krajiny a jej časti – parkovej krajinky. V tomto období sa začala formovať aj teória krajinárskeho parku, ktorá nestratila svoj význam podnes. Objavila sa celá rada teoretikov i praktikov, ktorá sformovala základné rysy krajinárskeho slohu. Z najznámejších sú to W. Kent, Braun, Repton a i., ktorí zanechali vzory kompozície krajinárskych parkov a teoretické práce pre formovanie zásad prírodno-krajinárskeho (anglického) parku.

Vrchol vo vývoji prírodno-krajinárskeho slohu nastal koncom 18. storočia. V prvej štvrtine 19. storočia u nás boli vytvorené mnohé hodnotné krajinárske parky, ale súčasne začína úpadok klasickeho záhradníckeho umenia, ktoré sa tiahne po celé 19. a začiatok 20. storočia. Parkové slohy vo svojom historickom vývoji mali obdobia svojho vzniku,

rozkvetu a zániku. Slohová čistota najmä v období zániku bývala už značne narušená.

Pri prestavbách, najmä parkov kaštieľov na Slovensku, badať z druhej strany už v 18. storočí aj progresívne botanické zámery, uplatnené najmä pri dendrologických hľadiskách koncom 18. a začiatkom 19. storočia. Vzájomná bilancia sa časom stále častejšie kloní v prospech dendrobotaniky. Napríklad Bernhard Petri, tvorca parku vo Voderaoch pri Trnave kladie ešte hlavný dôraz na staršie sentimentálne atrakcie (1774), Henrich Nebbien v Dolnej Krupci ich používal už iba stereotypne, akosi zo zvyku a obdivuje krásu stromu (1813 – 1818) a napokon Juraj Gillemont v Topoľčiankach ich už iba preberá ako dedičstvo minulosti a používa ako oporu pre dendrologické zásahy (1860).

VÄZBA PARKOV NA KRAJINU

Voľnejšiu krajinársku koncepciu prírodného parku s plynulým prechodom do prírody dostávali začiatkom 19. storočia staršie parky v Haliči pri Lučenci, v Palárikove, Továrnikoch, Tajnej pri Vrábľoch a i. Napokon v etape klasicistického štýlu v záhradnej architektúre sa už stretávame aj s úpravami, ktoré berú zvýšený zreteľ na dendrológiu (veda o drevinách), ako napr. park v Topoľčiankach, Turčianskej Štiavničke, Sv. Antone a i. V parkoch sa zvyšuje počet exotov a cudzokrajných rarít. Od roku 1870 sa v sadovníctve uplatňujú zámery historického eklecticismu: obnovujú sa najmä barokové tendencie s rezanými a formovanými prvkami (živé ploty a figúry), ba vyskytujú sa aj recidívy pôvodnej výsadby zo 17. storočia (bývalá záhrada kaštieľa v Čakanoch). Záhradná architektúra druhej polovice 19. storočia sa však riadi už modernými, vedeckými zásadami, so zreteľom na dendrologické a botanické hľadiská. Vedecký záujem usmernil vtedy aj založenie nového typu prírodných verejných lesných parkov, aký vznikol napr. za mešťanostu Justiho v Bratislave (Horský park). Dreviny sa miestami stávajú stredom pozornosti a „rastlina sa nesadí tak, aby sa nám páčila, ale tak, aby sa na novom mieste čo najlepšie cítila“. Podľa týchto čiste vedeckých hľadísk bol r. 1892 založený Ambrózyho park (Arborétum Mlyňany), ako aj vedeckým účelom slúžiaca tzv. Horná botanická záhrada v Banskej Štiavnici (1860), kde v tomto smere žila už staršia tradícia rozsiahlych

vedecky zameraných školských záhrad. Založeniu botanickej záhrady v Banskej Štiavnici predchádzalo založenie známej Feistmantelovej záhrady v Kysihýbli (1846), neskôr bolo založené Lesnícke arborétum (1900).

Historické parkové objekty sú teda cenným dokladom aj našej kultúrnej vyspelosti a ako kultúrne dedičstvo národa sa musia chrániť. Aj keď v porovnaní so západnou Európou sa jednotlivé slohy u nás omeškali, predsa len boli všetky zastúpené a čo je osobitne cenné, tvorivým spôsobom boli aplikované a prispôbené našim konkrétnym geografickým, kultúrnym, historickým a klimatickým podmienkam. To svedčí o vysokom umení zakladateľov parkov u nás, o ich tvorivom prístupe a dokonalom poznaní konkrétnej krajiny (regiónu), v ktorej sa tieto parky realizovali. Je to príznačné nielen pri využívaní domáciach drevín a flóry, ale najmä pri využívaní materiálov a atraktivít a cenneho krajinného obrazu.

Historické parky a záhrady majú svoje špecifikum, ktoré spočíva v tom, že sú spravidla komponované vo vzťahu k určitým významným architekturným (kaštiele, paláce, zámky, kláštory, mestské sídla šľachty a pod.), čo samo o sebe už dáva akúsi záruku slohovej vážnosti a neopakovateľnosti, ktoré sa musia udržiavať v procese odbornej údržby a zachovať v prípade potrebnej obnovy. Park ako architektúra vždy hľadala v každej dobe svoj vlastný štýl, sloh zodpovedajúci spoločenským podmienkam a výtvarným predstavám doby, tak to bolo aj pri tvorbe parkov a záhrad, ktoré boli neoddeliteľnou súčasťou architektúry, aj keď v časových reláciách ich založenia často posunuté, Ich kultúrny význam je dominujúci a musí byť predmetom prioritnej ochrany ako kultúrne dedičstvo.

V predchádzajúcom texte sme využili všetky dostupné publikované materiály o historických parkoch a záhradách, ako boli na základe dlhoročných odborných poznatkov doteraz spracované a publikované. Pre našu prácu sme sa zamerali na historické parky a záhrady, ktoré sa nachádzajú na trase MAGNA VIA, alebo sú v blízkom okolí trasy a sú pre verejnú prístupné a zachované ešte v takom stave, že by mohli reprezentovať aj túto špecifickú problematiku na území Slovenska.

Kráľovská poštová cesta MAGNA VIA, prechádzajúca územím Slovenska (www.magnavia.eu) zahrňovala od Bratislavy po Sobrance 48 staníc. Na

tejto trase sme evidovali celkovo 28 historických parkov a záhrad, ktoré sú obsahom tejto práce. Stručná a prehľadná charakteristika jednotlivých historických parkov umožňuje čitateľovi a budúce-
mu „cestovateľovi“ po trase MAGNA VIA na Sloven-
sku, bližšie poznať kultúrne dedičstvo a prírodné
bohatstvo, ktoré nám tu prechádzajúce generácie
zanechali. Povinnosťou súčasníkov je toto dedičstvo

ďalej zveľaďovať, udržiavať a chrániť. Ak sa podarí aj
touto prácou pomôcť ďalším záujemcom a širokej
odbornej i laickej verejnosti, rozširovať poznatky
o našich historických parkoch a záhradách, tak
naše úsilie splnilo svoj cieľ. V uvedenej citovanej
odbornej a vedeckej literatúre môže čitateľ nájsť
podrobnejšie poznatky aj o ďalších historických
parkoch a záhradách.

LITERATÚRA

NATÁLIA REŽNÁ A KOLEKTÍV: *Parky a záhrady. Kultúrne krásy Slovenska.* Vydavateľstvo DAJAMA, Bratislava, 2010, 127 s. ISBN 978-80-89226-82-5

IVAN TOMAŠKO: *Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku (História, lokalizácia, valorizácia, architektúra a spôsob obnovy).* Vydavateľstvo VEDA, Bratislava, 2004, 160 s. ISBN 80-224-0797-6

ING. JOZEF GARLÍK, PH.D.

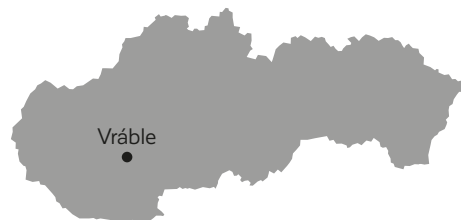
Vráble – história a pamiatky

Mesto Vráble sa nachádza v severovýchodnej časti Podunajskej pahorkatiny, v časti Žitavská pahorkatina na strednom Požitaví, 20 km juhovýchodne od Nitry. Zo severu na juh preteká rieka Žitava, ktorá tu priberá Širočinu, Hostovský a Telinský potok. Centrom mesta prechádza cesta Nitra – Levice., ktorú kríži cesta II/511 zo Zlatých Moraviec na Dvory nad Žitavou. Západným okrajom mesta vedie železničná trať Nové Zámky – Zlaté Moravce..

O lokalitu s vynikajúcou geografickou polohou prejavovali ľudia záujem už v dávnych dobách. Dnes mesto Vráble je zaujímavé pre Občianske združenie Magna Via za dôvodu dôležitého bodu na trase veľkej poštovej cesty a významného vinárskeho centra, ale ako dokazuje moderná archeológia, Vráble v minulosti boli pravdepodobne najväčším mestom v dobe bronzovej a súčasníkom slávnych Mykén.

Prvá písomná zmienka o Vrábľoch (Verebel, resp. Werebel) je z roku 1265, ale najstaršie dôkazy o osídlení z tohoto regiónu pochádzajú z obdobia neolitu (6000 – 2000 pred Kristom). Dôkazom toho sú nálezy objavené v lokalite nazývanej Zemný hrad (Fidvár). Hrad Fidvár mal štyri náročné bašty a na nádvorí kamennú vežu, z ktorej sa odovzdávali signály na nitriansky a gýmešský hrad počas tureckých nájzdov.

Trhy sa tu konali už v roku 1294 a od začiatku 15. storočia až do roku 1848 boli Vráble sídlom stolice predialistov ostrihomského arcibiskupstva.

V 17. storočí vznikajú cechy mlynárov, mäsiarov, čižmárov a kožušníkov. Kostol s farou sú písomne doložené v roku 1359. Vo Vrábľoch bola najstaršia poštová stanica v Tekovskej župe. (trasa Magna Via). V rokoch 1787 – 1848 ešte v období pred Uhorskou revolúciou bolo v meste sídlo solného úradu a skladu, z ktorého sa pravidelne zásobovala solou väčšia časť Tekovskej, Nitrianskej a Novohradskej župy. Mesto si udržalo svoj poľnohospodársky charakter aj na prelome 19. a 20. storočia. Napríklad Octáreň tu pracovala od roku 1872.

Hospodársky a ekonomický rozvoj regiónu sa prejavil i pozitívne aj v architektúre mesta. Koncom

18. storočia bol postavený nesko-
robarokový kaštieľ (teraz farský
úrad). Za finančnej pomoci arcibiskupa Alexandra Rudnaia bol roku 1821 postavený Stoličný dom, dnes v centre mesta, po oboch stranách Hlavnej ulice, vznikla na prelome 19. – 20. storočia súvislá zástavba meštianskych domov, ktoré mali časti svojich priestorov určené na obchodnú a podnikateľskú činnosť. Z umelecko – historického hľadiska sú zaujímavé budovy bývalej Octárne, Ludovej banky, Agrárnej banky, Stoličného domu, bývalej meštianskej školy, okresného úradu a mnohé ďalšie.

Medzi významné kultúrne – historické pamiatky v meste patrí rímsko-katolícky kostol Prebлахoslavenej Panny Márie. Je to neorománska trojlobová bazilika postavená v rokoch 1898 – 1901. Jeho výstavbu inicioval a finančne podporoval ostrihomský arcibiskup František Klaudius Vasari, autorom figurálnych nástenných malieb je nitriansky umelec Edmund Massáni. Obrazy na hlavnom a bočných oltároch maľoval Ján Vasari. V rokoch 1993 a 1994 sa uskutočnila kompletná obnova interiéru a vonkajšej architektúry tohoto pamiatkového objektu. Hovorievalo sa, že veža vrábeľského kostola sa odkláňa od svojej zvislej osi o 150 centimetrov, čo ju radí na druhé miesto na Slovensku – najnovšie merania však dokázali opak: patrí k jedným z najrovnejších! Pred kostolom sa nachádza kalvária. Kostolné námestie patrí medzi najstaršie zastavané územie v meste Vráble.

Bol postavený v rokoch 1898 – 1901 na mieste pôvodného neskorogotického chrámu s finančnou podporou ostrihomského arcibiskupa Klaudiusa Vasaryho. Budova má pôdorys tvaru kríža. Chrám je postavený v neorománskom slohu. Interiér vy-maľoval Edmund Massányi z Nitry.

Za zmienku stojí aj klasicistická kaplnka zasvätená sv. Urbanovi – patrónovi a ochrancovi vinohradov postavená vo vinohradoch v roku 1813 a kaplnka, v ktorej sú pochovaní členovia rodiny Nēčei. V roku 1910 ju dal postaviť vrábeľský poštmajster Jozef Nēčei, významný zberateľ umeleckých predmetov a starožitností. Jeho bohatá zbierka bola

Kostol prebлахoslavenej Panny Márie (kresba: Karol Minár)

Bývalý kaštieľ postavený v roku 1765 zemepánom Mikulášom Vašom (kresba: Karol Minár)

základom pre vznik Tekovského múzea v Leviciach .

Po vzniku Československej republiky sa Vráble stali okresným mestom (a boli ním až do roku 1960). Po vzniku Slovenskej republiky sa Vráble dostali na územie, ktoré zabralo Maďarsko. Po II. svetovej vojne sa vybudovali priemyselné podniky ako TESLA, AUTOBRAZDY. Od 1. januára 1975 boli k mestu pričlenené obce Dyčka a Horný Ohaj. V sedemdesiatych rokoch sa začala rozvíjať bytová výstavba a vznikli tiež sídliská Kaška, Lúky a Žitava. Po roku 1989 začali v meste pribúdať podniky so zahraničnou účasťou, ktoré zamestnávajú väčšinu obyvateľov.

Oblasť Vráble-Fidvár v období bronzovej doby patrí medzi desať najväčších miest v Európe

V obci Vráble v okrese Nitra bolo mesto s rozvinutým mestským rozvojom a okolo 1000 obyvateľov existovalo už pred 4 000 rokmi. Vďaka svojej veľkosti, počtu obyvateľov a štýlu rozvoja miest je v strednej Európe úplne jedinečná. Slovenskí a nemeckí archeológovia spojili svoje sily, aby preskúmali tajomstvá mesta Early Bronze Age. Výkopové miesto vo Vrábuse patrí medzi desať najvýznamnejších lokalít v Európe z obdobia, spolu s Trojou a Mycenae,

vedúci miestneho archeologického výskumného tímu Jozef Batora z Archeologického ústavu SAV v Nitre povedal SITA informačnou agentúrou

Batora uviedol, že staré osídlenie existovalo v lokalite Vrábľa-Fidvár od roku 2200 p.n.l. do roku 1500 p.n.l. Bolo to zničené ohňom a miestne drevené domy s doškovou strechou sa pravdepodobne rýchlo premenili na popol. Nie je známe, či bol požiar nehodou alebo prácou podpaľača, ale nenašli sa žiadne známky násilného zhabania majetku. Obyvatelia sa pravdepodobne len podarili zachrániť život a nemohli s nimi trpieť veľa: veľké množstvá keramiky, náradie, koše z prútia, bronzové špice, ktoré sa používali na šitie šatstva, a archeológovia našli spálené zrno.

Mesto bolo opevnené tromi priekopy a stredný chránil centrálnu časť osady, akropolu. Rozloha celej osady merala 15 až 20 hektárov; štyri hektáre boli obohatené a zvyšok bol použitý na chov. *„Zatiaľ sme našli viac ako 140 domov, čo odráža vysokú koncentráciu ľudí. Preto sa na ňu odkazujeme ako na osídlenie mestského charakteru“*, povedal Batora.

Domy sú usporiadané v oblúku pozdĺž opevnenia, s uličkami 1 až 1,5 metra širokými medzi nimi. Tento model vývoja, nazvaný Anatolian, má svoj prototyp vo východnej oblasti Stredozemného mora, na miestach ako Troy a Mycenae, a tiež v euroázijskej časti dnešného Ruska a severného Kazachstanu. V strednej Európe je to jediné riešenie tohto typu a rozsahu; iné osady z tohto obdobia boli oveľa menšie a mali až 300 obyvateľov.

Archeológovia si myslia, že voľba Vrábľa pre takéto mestské osídlenie bola dôsledkom toho, že je dôležitým centrom metalurgie s využitím neželezných kovov. *„Vrábľa sa nachádza pod úpäťm stredoslovenských hôr bohatých na ložiská neželezných kovov. Máme zistenia, ktoré tu ukazujú kovovú produkciu“*, vysvetlil Batora. Zdá sa, že päť až sedem ľudí žilo v jednom dome. Archeológovia boli prekvapení veľkosťou domov – sú 12 metrov dlhé a šesť až sedem metrov široké, s rúrou v strede.

Zriedkavé bolo nájdenie lebky mladých žien uložených v keramickej nádobe, pričom zostávajúce časti tela chýbali. Archeológovia si myslia, že to bola ľudská obeta bohov. *„Mohlo by to byť tzv. Stavebná obeta, pretože v tých časoch bol zvyk obetovať ľudí pri zakladaní osídlenia, alebo niekedy dokonca aj keď začal stavať dom. Navyše, ľudia verili, že duša*

osoby žije v ich hlave“, vysvetľuje Batora. Toto zistenie je prvé svojho druhu na Slovensku. Lebka bola umiestnená posmrtno do cievy. Bude ťažké zistiť, ako zomrela žena vo veku od 20 do 30 rokov – na lebke nie sú žiadne stopy násillia. Súčasťou areálu je aj pohrebisko, ktoré je súčasťou osady, kde sa doteraz našli len štyri kostrové hroby – zvyšok bude študovaný budúci rok.

Výkopové miesto Vrábľa je jedinečné v tom, že zahŕňa tri následné kultúry rannej bronzovej doby – Hatvan, Únětice a Maďarovce – zároveň aj najjužnejšou lokalitou kultúry Únětic a najzápadnejšou lokalitou Hatvanskej kultúry. Hĺbkový výskum začal v auguste a skončil koncom septembra a bol riadený Slovenským archeologickým ústavom v Nitre a Nemeckým archeologickým ústavom vo Frankfurte, na ktorom pracuje 16 slovenských a 16 nemeckých študentov archeológie. *„Chceme získať grant na ďalšie dva roky na základe výsledkov výskumu“*, povedal Batora. *„A potom by sme chceli tento proces zopakovať. Ak sa nám podarí, výskum by mohol teoreticky trvať ďalších 6 až 8 rokov“*, uzavrel.

Na opevnenom sídlisku v lokalite Vrábľa-Fidvár (je to skomolenina maďarského názvu Földvár (Zemný hrad) – žilo v staršej dobe bronzovej minimálne 1000 osôb, čo bola na danú dobu mimoriadne veľká populácia. Dovtedy známe sídliská mali najviac 300 obyvateľov. Výskum tímu archeológov vedených profesorom Jozefom Batorom z Univerzity Komenského v Bratislave (UK) odhalil, že architektúra a zástavba tzv. protourbánného charakteru je v oblasti strednej Európy o tristo rokov staršia, ako bolo doteraz známe.

Významné archeologické nálezisko Vrábľa-Fidvár, ktoré leží na ľavom brehu rieky Žitavy, bolo osídlené už v období neskorkej doby kamennej (cca 4 000 – 3 000 pred n. l.). V staršej dobe bronzovej (cca 2 100 – 1 450 pred n. l.) bolo sídlisko postupne obkolesené tromi priekopami. *„V opevnenom areáli sme zistili vyše 160 pôdorysov obydli, ktoré boli usporiadané radiálne, vo viacerých radoch, pozdĺž kruhového opevnenia. Ich datovanie rádiokarbo-novou metódou C14, do obdobia 2 100–1 800 rokov pred n. l., ukázalo, že ide o protourbánnu architektúru a zástavbu až o tri storočia staršiu, ako bolo známe z doterajších výskumov. Z tohto hľadiska ide o prevratný objav“*, približuje profesor Jozef Batora z Katedry archeológie Filozofickej fakulty UK.